COLECCIÓN

XYZ

ALJAWÜTR A KAYA TSÜK APASHKAWAW

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad
Argentina

COLECCIÓN XYZ

ALJAWÜTR A KAYA TSÜK APASHKAWAW

Para la traducción a lenguas originarias de los materiales de la Editorial Mingeneros se respetaron los criterios acordados por lxs traductorxs y sus comunidades respecto del uso de determinadas palabras en idioma español para facilitar la comprensión del texto.

Yüüjna sasü akatüjüchawütr Katayna a Yajüch sasü kashawka Editorial Mingenerosnaka wakanümskak aujama aukújüchach sasü akatüjüchak tsük ajwaywanwütrna yüüjna yajücha a autsgüküna a apsüpach sasü kadayna a yajüch yatsashüpüwütr sasü anajücha a atsümtawütr.

Autoridades nacionales

Presidente de la Nación
Dr. Alberto Ángel Fernández

Vicepresidenta de la Nación
Dra. Cristina Fernández de Kirchner

Jefe de Gabinete de Ministrxs de la Nación
Lic. Santiago Andrés Cafiero

Ministra de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación
Ab. Elizabeth Gómez Alcorta

Secretaria Unidad Gabinete de Asesorxs
Lic. Lara González Carvajal

Directora General de Prensa y Comunicación
Mg. Andrea Mallimaci

Directora de Contenidos
Lic. Carolina Atencio

Aulalatr

Atükawütrka kaday a yamkaank a Aljüjürrü, Aljawütr tsük Apashkawaw sasü Künüka wawük küsashpütka gayü a yatrankan a anasnatsütsükan sasü kaday a yamkaank a asnajawütr tsük apashkawawka, tsük atskünsa a aukünapkala wakam Jürrüka a Künükan yaljütrangüktü sasü aljawütr a atatrajawütr.

Ajüyügawütr a yüjücha a güpün tsük günpashkawaw kanayü wakawük gütskam yüjücha a wüjkünakan, ganalaw wakawak tsük chükawak yüjücha a kawujkakan tsük aukünapkalakan kajwuk a küna. Künüchü küshnajüchakalaw ajüyügawütr aljawütrjna a yüjücha winashümtak sasü anaayü yapük wawük katüküwaw, yaukün sasü aukünamküna tsük atsgüksajawütr a achamünana tsük akalüchacha wakatajmal yayünwachajmal aukünamkünajna tsük ankalüshlawütr a achamünana tsük gütü a amkalashgawütr.

Apkalach küsüna wawük yamkalashgü sasü autsgükünaka kaday a yamkaank a gütü tsük kaday a ajanüwukach, tsük yasgükü ajanawütr achwanatr yatsjanüküwütr sasü yüjücha wakanakashnak tsük wakauklümkünük sasü günkatüküwaw aljawütrjna a yüjücha.

Winanajükünük düpüt a amkaja yanagayü a yamawülawükan sasü katüküwaw tsük yanasjüsjü a kawujshlakan sasü yüjücha a güpün a apsüpach wakamajashchak sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach.

Sasükan winashlawülak wasa yamnüwa, yachümjüchüwütr yüüjna sasü yügüwa tsük atsümtawütr a amshalach. Chüyü a yamnüwa künakashnaküsüna yamkalashgü kaaya tsük küchajatkü a küsankatr yaukaunüwütr, yatüchüülchü ashümta tsük yakatü kajwuk a atükna.

Wasa editorial a atatra wawük atükach chüyü a ajwalchükawütr a yatrankan waukaunak jüchü, apgayauchü tsük atüchwanatr a apsüpach yanpasnüwütr üpatr yüüjna Argentinajna a atükawütr a ajüshlükünakan tsük apashkach winagatskak. Sasü kashaw wakatüküshlak wakankashnak yagaktü gütskam chüyü a yamüwütr a angüwükan, asütsawütrka tsük amkalashgawütrka ajwalchaka a amaujamükünükan. Chüyü a yainawajwayka anüjúchüka a amshlanach aljawütrjna a yüjücha tsük apashkawaw, gujmna wanagüüjü kaaya a küsankatr yamkünüwütr tsük yajwalchü tsük gujmna wasgükü sasü aujana a achwanatr küsükal winajajtrak chüyü a künawaw kücha amaktünach tsük katüküch kajwuk a küna.

Amüwatatrach

Sasü ajanawütr a yamawülawükan wakatükak küsankatr kücha amaktünach, katüküch tsük aukütsajanak yamsamülnüwütr sasü küyüm wakawak tranamküna a tsümnauwaw wakachwanükük kürr tsük achamünana a güinamüna ajwalchachawütrka, aujamüja tsük auklünkalüshlawütr. Sasü Editorial a atatra Mingueros wawük anjülnach a ankalükach sasü tranamküna tsük, yasuwünnaka, wanaküchüshük yügü tsük atsküjücha winatskünak sasü 10 diciembreka 2019 yachkaunü sasü yügütawa yamwüjkü chüyü Jürrü tsük kata sasü kaday a yamkaank a achwana tsük ajanüwükach.

Winapkalak küsükal sasü katüküwaw apashkawawjna gütüwawjna tsük alkaawütr wajanak gütalamnüwajna a gütalach kajwuk amaja. Winashlüwülük yankalü chüyü amshalümkünawaw aljawütrjnaka gujmna wakajnaakatükusüna, gujmna wankalü ajanawütr a tranamküna, küsükal sasü kaday a yamkaank a gütü tsük kaday a ajanüwukach gujmna wakanügütalü yainajna aukümamküna a kawujkakan jüwünka a wüjka, sasü katüküwaw gütskam jüwün a kawujkakan tsük apashkawaw gütskam künakshlajamal kajwuk atskünsa küsüna.

Winatajmal chüyü a bayak a achwanütr yüüjna wasa yasuwün a asnatsütsawawkan: yankalü jüwün a wüjka, yamwütr, atüchwanatr yüüjna apkaalch a amajakan, apgayauchü a kashaw yaina apashkach a angüwa gujmna wanachüshü sasü anjüükawa kürr küsüna tsük gujmna watü atüchwanatr kaaya a asjüsja. Winanümüwak chüyü küsankalatr a amünatr yankalüwütr tsük yatüchüülchü aktsümta küsankalatrna a yatrankan tsük külchüshlütr asnajawütr.

Yainajna sasü yatran XYZ winashlawülak chüyü a küsankalatr yakshlü sasü küyüm. Sasü atüchüülchawütr wawük yasnajükünü lülga yüüjna chüpü ajwalchüka tsük kaasnajwalcha wakaujamük günatspashkatr tsük yautawülü chüyü a ajütawütr a apashkach: aljawütr a kaya tsükapashkawaw. Nakakalak yankalüwün kaaya a asjüsja gujmna wakanshü kaaya a awachüka yawajchachüwütr yüüjna sas[u aljawütr a aklüjükünü, kününkalatr tsük kaasnajwalchükünkü, aksaja, ayügüjawütr aljawütrjna a yüjücha tsük katük chüpü yüjücha.

Künüchü amütsgükünawaw a kawujkakan wachamünanak apakalch a yatrankan tsük agüinajwalchükak waukak, amkünawauka, atskünsawütr a autatra. Achamküna a kawujkakan wajanükusüna güshchüj amkünüshlak yatüküwütr sasü ajanawütr wakatatrak anaaya a asnatsütsawaw. Sasü akatükünkü wakam winankalak winanakashnak yakajnaakatü kümna tsük kajnaa yakshlü: katüküwaw a ashnüjna tsük gütüukach a künawawkan winapkalatr wakam amaja tsük amajawauka.

Lara González Carvajal
Secretaria Unidad Gabinete de Asesorxs

Yamkaank a amünach tsük ajanüwukach wakam Argentinasna

Sasü kamnü yüshnaukü, winamünüshlak chüyü a ajanawütr a yatran a künawawkan wakatsjanak sasü gütü a atskünükawütr apashkachka yatran a künawawkan. Atatrajawütr a kawujkakan wanajükünük yüjücha a kaaya, wakatsgükük atrajü sasü anaaya tsük wakatük agayügüwa a amyainakan wakagayüjak tsük wakauklünasakak küsankatr gütskam kajwuk winalküjamnak.

Katükaba, taukna sasü aumshkütra, wakam amaja wakamünak chüpükan günkatüküwaw tsük gütüukachba, yaina sasü, aljawütr a günkatüküwaw, winaulülak yapkalüjüwütr ayügach yauksümnüwüwütr. Sasüjna, wawük trajü yakalükünü künchü winajüchak künüchü winajüchak sasü “aljawütr a günkatüküwaw” tsük yamshalümülü amkaja a anashlküna winanajükünük.

Winasüwük chüyü yüjücha a küchüshükan wak’anauchak chüyü küsankalawütr watsgüjamnak, wagütalümütsak tsük wauklümkünak auküna a autrawa yaina kaday a pashtray, kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach, aikalashgajna sasü chüyach tsük atkanüjna sasü anaaya. Yawachükü sasü yüjücha a küchüshükan, yatüülü tsük winagüshnük tsüpüpashkawawpün wawük achwanach yashlawülüwütr kaya a atsküchanakan tsük ajanawütr a yamwütr winanakashnak yakatütsü üpatr yüüjna chüyü a künawaw küchа katükükan.

Yatskünükü sasü günkatüküwaw, yashümtü küntülchü tsük küsa yamkünü, nakanakasnük yanasnaksü gan wakawak aklüjümawülawütr gan atjanabatr, ganalaw wakamtsawülük chüyü aujatküjawütr a künawawkan gujmna wakajalajal yatsjanü. Sasükan winapkalak kajwuk amaja.

Aljawütr a günkatüküwaw

Sasü aljawütr a günkatüküwaw wakatajmal ak'anauchawütr chüyü a küsankalawütr wakaujatküjak sasü künawaw küsayankalatr aljütrangaktükan tsük wankalak sasü autrawa a künawawkan, aukünapkalakan, yamawülawükan, aujamnabünkan tsük ashkamünükan: "aukünaka kaday a yagüjü". Sasü küchüshü a kaday a yagüjükan sasü anapashka a agülnakan küsankalatr a aljütrangaktükan tsük yatrawkan, yakümshalüwün aklüjü tsük kününkala sasü küna tsük yamügünüwün ükün chüyü autrawa a aljütrangaktükan aujü anaayü.

Sasü aljawütr a günkatüküwaw wawük:

- Küchüshükan, küntülchü wawük chüyü a mütsü aujatküjak kajwuk autrawa a künawawkan.
- Yüjagüshülkan, küntülchü wamjashchak kajwuk kaday a yamkaank tsük ajanawukach.
- Yainayatrankan, küntülchü wakayainamkünak apashka a günkatüküwaw a küsankalawütr tsük aukünawütr: aujamnabünkan, aljawütrka tsük künawawkan.

¿Künüchü kümün aljawütr a günkatüküwaw?

- Künüchü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach gan wakajalajalak yajüshlü sasü atsga atskünsaka yajwaywanwapün tsük atük.
- Künüchü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach wakatajmal atüla künükalashka a apkalükan naaya atüla wakaukatsük yünwapün kaday a pashtray sasü katük apkala.
- Künüchü waksak sasü kaday a pashtray wakawak yüüjna üpatr (yamnüwa a kawujkakan) tsük sasü kaday a yamkaank yüüjna ajway (yamnüwa a autakmach).
- Künüchü washüjshükünak, watsküchanak kücha kaday a pashtray sasü kaday a yamkaankna tsük kaday a ajanüwukach.
- Künüchü güschüj wuj wakajauchak atükanach a yamawülawükan, amküshla, agülwa tsük alül apashkach aljawütrjna.
- Künüchü aksaja a apkala wakaujümtüyük kasu yüüjna kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach.
- Künüchü wamkalashgük ülkanchü a akuatsaktsümtükükan amtsawülajna sasü aljawütr.
- Künüchü ajajtra tsük ankalüshlawaw a chüshükan sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach wagünauküshlak yüüjna wuj amkala yawü küntül wakawak.

Winankalak kaaya

Sasü günkatüküwaw yaina küna wakasüjüchak apashka küsankalatr tsük apashkach a yamnüwa. Wakamtsawülak autüshkajna ashümtüjach wakamkünak apashkach a yamnüwa. Walkak yüüjna chüyü wakatajmal kücha künükalashka tsük aikalashka anaaya küna, wamjashchatr gütach sasü achmüla a wüjkünakan tsük künawawkan, sasü wükjürrü tsük sasü küsankalatr wakautrawatr küna.

Günkatüküwaw tsük apkala

Sasü apkala a yamnüwa wakshlak günkatüküwaw sasü katrüjül a amshalajnamakan, ajauchawütr atawamnüwa chüachü aljach, sasü anajalajala yanakütüwütr chüyü a apkala a amshalach (pülchan a künawawkan, akütawa a ambayalüpkalakan, gütala), yaina anaaya. Yagap wamükshlak apkala a aljawatr wakachmünak kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach yüüjna wakatsküchanatr yankalü kaday a pashtray. Suwün yagap wakamkünak kününkala tsük kaasnajwalchükünkü wakajakük kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach ükün apkala a aljawütr, yaajna sasü atawamnüwa a atükach wakawük akümshalach kaday a pashtray.

→ Ajüshlawütr sasü atkaswülatr a apkalakan

Kaday a yamkaank a ajüshlawütr sasü atkaswülatr a apkalakan wawük yüüjna 49,2%, 21 kükü warrankawawkan atüla sasü kaday a pashtray (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020a). weekatük, kashlün anapashka yaina kaday a yamkaank wakanashlkünak augüwawütr a küchaujü (kawujaugüwawawkan), küntül wakatajmal chüachü ajüshlawütr, anapashkajna wakayümalatr p'üchachkan (wakabayak naaya gan wakabayak).

Anaayajna, sasü günatsgüpkala tsük atsmünabachawütr a apkalakan yaina kaday a yamkaank wawük chüachü sasü kaday a pashtray. Sasü chügan a kaday a yamkaank (yüüjna 29 yüshnaukü) wakanajükünak sasü mülabajay kücha bajayka sasü aujamnabünwütr a günatsgüpkalawütr chüyü 23% (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020a). Anaayajna, gütskam watsgajamnak sasü atügüwa "Apkalakwawjawütr a yüsüsna Argentinajna" (Tomada – Schleser – Maito, 2018) kaday a yamkaank a ajüshlawütr sasü apkalakwaw chajnü wawük, anaaya a yüjücha waikalashkak sasü atsmünabachawütr a apkalakan tsük, gainajna, sasü günkatüküwaw.

Sasü günkatüküwaw wakaudüürjanak künüchü wagüshak anaaya yüjücha. Künakautsatajna, kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach agüüjabawaw wakatajmal chüachü amkaja tsük kücha wakajülülük sasü günkatüküwaw yajükünüwütr sasü atkaswülatr a apkalakan küntülchü wakanajükünak autaknawütr a küsayawatrkan, chüshükan tsük atügüwajna wakatsümnawak ajüshlawütrka katüküwaw a amshalütawawütr. Amtsawüla atügüwawütrka Aljamshalajway a Künükan Agüüjabawawka (ANDIS, 2020) wüj sasü 9,9% wapkalak yaajna sasü kaday a

pashtray wakawak chüyü 14,5% sasü amshalatawawütr, yüüjna amsamülnawütrka. Sasü küna a t'üwach a autsgüküna, sasü kaday a yamkaank wakakauchatük chüyü 0.9% künüchü walkak chüyü atskünsawütr a atawülach künajna atachajna, yaajna sasü kaday a pashtray wakankalak chüyü 1,7%.

Sasü Kaday a ajanüwukach a amünach wawük tsüpüpashkach tsük watajmal apashkak a yüjücha. Sasü atügüwa "Wüj atüüla a awajmülükü" (Berkins, 2006) tsük "Kumbia, atgüwü tsük at'ap" (Berkins, 2007), sasü Chüyach a Anamjüchawütr yüüjna Kaday a ajanüwukach a Amsamülnawütr achamünach Sasü Matanza yüüjna 2012 sasü INADIjna tsük sasü INDEC tsük sasü atatrachwütr "Sasü kümüma a amütsjanükawütr. Tsamatskü yüshnauküjnaka Wüj atüüla a awajmülükü" yüüjna 2017, wakautrankünak alkayachnaka 80% sasü ajanüwükach a amsamülnawütr wamüpkalükük sasü aksükünawütr tsük wachamünak anaaya apkalükünawaw kükas sasü günamshalachwaw. Sasü anamjüchawütrka Sasü Matanza walülak katrgütrka tamatsküwaukach kaday a ajanüwukach wakaugünak aklüjükünüka watsümnawüka ankashna a apkalakan, sasü ajauchawütr sasü atskünüjüchawütr tsük yajawü sasü atkaswülawaw a amshalachkan.

Anjülchachnaka, sasü ashümtüja "Atsülsa (PRIDE) sasü apkala. Chüyü ashümtüja yüüjna atülalkawütr sasü apkala yüüjna müknajna a anünsa a agülnakan tsük aljawütr a aklüjükünü Argentinajna", wachamünak sasü Argentina a autranawütrka Kaday a ajanüwukach, Kaday a pashtray-kaday a yamkaank tsük Kaday a yamkaank-kaday a pashtray (FALGBT) yüüjna sasü Asjütsükünawütr Yainakünükan Apkalaka (OIT) yüüjna 2015, wasnaksük chüyü aushümtüjükawütr a aklüjüwawkan sasü Kaday a ajanüwukach a künütawüshla sasü atkaswalawaw a apkalakan. Sasü atügüwa wajnankachük künüwüjkanwaw tsük atsümnawawütr wakamjashchak yagüsüwapün a apkalakan:

- Apashkak a augütauchawütr amjamükünach naaya atawükünkach waknak apashkak a asüjüchawütr tsük atülalkawütr a amküna sasü künawaw kawujkakanna tsük sasü yamnüwa a apkalakan künüwüjkan.

- Sasü kaday a yamkaank a kaday a ajanüwukach atskünüjüchach sasü ashümtüja wakaulülak wamjamükünük apashkak a agülnakanwaw sasü apkala a yamnüwa. Aljawütr a asüjüchawütr gan chüküpsüpakalaw sasü kaday a yamkaank a atskautsatüküna waukükshlak chüachü atülalkawütr sasü apkala.

- Aljanchachjna, sasü ajanüwükach a kaday a pashtray watsgüjmanak müknajna a agülnakan wawük atskünsakan küsükal sasü atkasüwalawaw a apkalakan washümchachük autsgükünawütrka. Kajnayü, sasü atskautsatüküna wakamkünak yatskünüwün gan chüküsjüsjükalaw sasü kaday a pashtray a atskautsatüküna wakayümalak yamkünü "kaday a yamkaank a apkala", autranach sasü aksaja naaya apkala sasü yamnüwa a autakmach.

- Sasü atskünüjach wakasüwak sasü alkïpashkawütr wamüwak sasü atsküchana a tranamküna. Wasa watsgüwüjkak anautsatükünajna sasü achünjücha yaajna sasü atskünüjücha a apkalakan naaya sasü ajawütr a atawügüwauchawütr mükna waujtüchüwüchak yüüjna ajajtra a künakan, künükan naaya amünach a ajwaytaütrkan sasü künaka.

- “Sasü asüjama chüachükan sasü küna a atskünüjüchach, küntül waukaunak chüachü tsümnauwaw yajüwütr apkala a küyüm wakawak kaday a ajanüwukach a küna”, wamüktsümtak sasü ashümtüja yaukaujükshlüwün sasü ashümtüjaktajway a atatspütkawütr tsük anaaya alküjamnawütr a yamnüwa, wakajülüük tsüpü kaday a ajanüwukach a küna wachachak chüyü atkaanükünawütr a atagülükünawütr wakamjashchak ajajtrapün a yügüsüwa.

➔ Mükna wakapkalak

Sasü ajüwüchawütr a trajü sasü kaday a yamkaank wawük alüpkala a ajwaykan anajnamach: wakautsatük sasü 16,5% kawujshlakanka kaday a yamkaank a apkalaka a ajüwüchach tsük sasü 21,5% sasü amshalajnamach (Aujamnaubünwütr a Aljüjürrü, 2020a). Anjalchach a düpüt wasa apkalajük gan wajauchak gütüpün a chüyachkan ampüch a künawawkan.

Yagap sasü apkala a ajwaykan a anajnamach, kashlün anaaya aktsümtawütr abajaykan auyamkaankach, gütskam küsa autrawach sasü angüwawütr tsük sasü jatkükümün (apsüpü aksajüyütsüshümta). Chüküujaugüchakalaw wasa anjülchach, 4 awaukajna 10 kaday a yamkaank wakachmülak apkala wakautranük sasü ajway a apkala tsük aksaja a apkala. Sasü kaday a pashtray a mügünawütr wawük apashkak, küchachüachü wamügünak sasü anjülchach a atükakan a autranach sasü apkalünkala, atükawütr tsük sasü yügü (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020a).

Anjülchachka, sasü agüwa “Cumbia, copeteo y lagrimas” sasü 2007 watatrajükünak sasü aksükünawütr wawük trajü a yamjül sasü kaday a ajanüwukach a ajün tsük waküchajük: “Küsa wakayümalak anaaya apkala a aljawütr wawük chüyü 14,8% sasü anamjüchach tsük wakamtsawülük apkala gütskam aksajünakükshümta, atgünawütr, aküwawütr naaaya apkalawaw a yamyandükan. Bayakna, chüyü 3,1% patakakan wamwüjkük yatsgükünü ükün anaaya ajün (aljachkan akalücha a künawawkan naaya künütraw a ajün) tsük sasü 1,2% wajajtrak wüjchüyütr sasü künütraw a ajün”.

➔ Püshchüp wakakamgüjü

Sasü kaday a yamkaank a amshalajnama wawük, yainüjanjna, 29% kücha kükas sasü kaday a pashtray a amshalajnama. Wasa katrüjülü watsküchamülak k’aschak küta yaina kaday a yamkaank a apkalüjak a günamshalachkan, mükna wakütük chüyü 35,6% (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020a). Yaina sasü autsgach, awaukajna 100 peshu

wakamgüjak yainüjanjna chüyü kaday a pashtray, chüyü a kaday a yamkaank wakamgüjak 75 peshü (INDEC, 2020).

Sasü Kaday a ajanüwukach a yüjücha, bakügan ashümtüja wünmatr atükna küsüna gujmna wakatatrajü sasü katrüjüla a amshalajnamakan yüüjna chüyü a apashkawaw a kaya. Katükaba, amtsawülajna agüwa a küyümkan sasü Apkala a Asjütsükünawütr a Yainakünükan (OIT) "Katüküwaw sasü apkalajna: Chüyü bayak wagainak ankalabatr yankalüwütr" (2011) watsgük sasü atülalkawütr wajalajalak yakütü yanükünü chüyü a katrüjüla a amshalajnamakan yaina sasü 3 tsük 30% yaina kaday a ajanüwukach a autsgach tsük küsa wüj wakauküksh lak gütskam apashkakagülnakan.

➔ Kübül a aujü / Techo de cristal

Yanashlkünü atskünsawütr a atawülawütr sasü yamnüwa a autakmakan naaya kawujkakan wagainak yawüwün chüyüa amkaja yüüjna sasü kaday a yamkaank. Sasü autaknawütr a künawawkan yamawülakan (gütskam atskautsatüküna) wakajnatükak ajawütr kününkalajnaka ükün atawülawütr, gütskam aujamnajway, ashümchachajway, yaina naaya. Wüjka sasü 5% sasü kaday a yamkaank wakapkalak wakautsgak ashümchachawqütr a atawülach naaya gamawaw, yaajna yaina kaday a pashtray sasü patakawaw wawük güsük p'üch a suwün (INDEC, 2020). Sasü Kaday a ajanüwukach a yüjücha wasa atsümnauwaw yanashlkünüwütr amütsgükünawaw a atawülach watsümnawük sasü atatspütkawütr müknajnajna a agülnakan naaya aljawütr a asüjüchawütr.

Günkatüküwaw tsük ajüshlawütr a aukünapkala

Sasü kaday a yamkaank a ajawütr sasü aukünapkala wawün asgükach sasü gayüjnaka kaday a yamkaank a asnajawütr wakatük yamnüwa sasü gütüwaw a anatskünawütr (kaday a yamkaank a atütsküchana, yajach tsük yatrauwaw) yanügütalüwütr ajawütr amkünajna a yamnüwa tsük ajüshlawütr. Katükaba, k'aschak künüchü waküchajük sasü kaday a yamkaank a yashlawütr apashkak a mügünüwütr, akautsatawütr k'aschak gan wanashlkünan sasü aljawütr a yatrauwaw sasü yamnüwa a amgütüwawkan naaya sasü atawülach a kawujkakan.

Sasü tsümnauwaw yanashlkünüwütr katüküwaw wamtsawülak trajükan sasü aljawütr a atskautsatüküna wakatatspütkük kaday a yamkaank sasü atskünsa a yamnüwa kalchü aukaday a pashtrayach yatrachüwütrka abagüüjü yatsgütashlüwütr sasü amküshcha, kümaichü anügatskach naaya yatsükan a kachbalaba yajauchüwütr sasü atawülach waa wakanakütük yatrawpün kaday a pashtray. Sasükan, wasa kaday a yamkaank a atsküljücha sasü yamnüwa a kawujkakan wawük autagajanach, atsatüla tsük wakakatawauchak sasü atskautsatüküna tsük kününkala wamkashnak gujmna wakautsgü.

Sasü atsküchana a amgütüwawkanka 2017, sasü Autüshkak a Yamnüwa wamünak ankalüshlach yüüjna 106 kaday a yamkaank, sasü 41,2% kajwutrkanka. Chüyü a

augücha yatüchkautsatü watük sasü Ajüchkashlajway, mükna kaday a yamkaank wakakautsatük 40,3% kajwutrkan. Sasü aljatükna, ajüshlawütr apgayauchakan yainajan waushkak sasü 24%, ükün atatspütkünawütr aljatükna mükna gan kashlün küntülaba naaya kümaichü güshchüj kaday a yamkaank yautsgüwün chüyü a amtsükawütr (Kükas a Aljajürrü, 2020).

Wajük yaujaukükshlü sasü ajüshlawütr a amküchak tsük atsgüjamnach sasü asjütsükünawütr tsük kaday a yamkaank a atranawütr tsük kaday a ajanüwukach sasü gütü a anakütawütr gujmna wagütalü achmülaka chüyü a katüküwaw a mülül wanünkalün ajana a aumshkütrakan sasü aukünamkünaka sasü jürramnüwakan a jürrü, aljatükkan tsük künükan. Yagap ajanükünawütr sasü amgütüwauwütr, ankalawütr tsük atskalchawütr aljawütr a yamnüwa tsük apashkawaw sasü apashkak a amünach tsük ankalawütr aukünamküna wakanügütalük gütü tsük wawün ajalajalütr yüüjna sasü aguay a atskünükawütr wakachachük wasa asnajawütr sasü üpatr, aljajwayta tsük sasü apashkak a yamnüwa mükna wakajüshlükük.

Wawük trajü yauklümwüjkü künüchü winajüchak sasü aukünapkala a ajüshlawütr yagap winankalak asüwawütr küsa apkalawaw wakachmülak sasü yamnüwa a kawujkakan, mükna bayak wawük yanümjashchü sasü ajajtra a amünachka chüyü küna a yatran naaya chüyü a ajwaywanwa. Wawük trajü yamükshlü tsük yatskünü sasü ajüshlawütr a anpasnüjach sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach yamnüwajna a aljajwaytakan, yaknajway, jüwün a asjütsükünawütr, yamnüwa a angüwakan gan amshalach, yainajway a ajwaywanwakan, yaina tsüpü naaaya. Sasü apkala katún wakachamünak küchachwanütr, katükaba, nakogünmükshlak.

Günkatüküwaw tsük aksaja a apkala

Aksaja a apkala kajwuk wawük sasü apkalawaw wakachamünak amajajna yagainüjajtrüwütr tsük yaksajüwütr anaayaka. Sasü kürr a akayatsül tsük ajwalchawakan watük sasü güschüjwaw a aksaja, anankürchamawütr, küna ükün atülchawütr, achamünawütr sasü apkala ajwaykanka yakütsa, aknüwütr a akümyanja, jatkükümün a aksaja, asjütsa, yaina anaaya apkala a achwanütr yüüjna ajajtra, wakaujümtüyük chüachü anjülcha sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach.

Sasü günkatükükan achüülchawütr tsük asjütsükünawütr a künawawkan aksajaka, wawük chüyü a trajü a anükünaka aljawütr a katrüjüla, yaina sasü amshalajnamakan tsük sasü agaalawütr a auyamkaankawütr. Sasü kaday a yamkaank a asnajawütr tsük kaday a ajanüwukach a asnajawütr wakanatskünan yanamtsakü trajüwütr yalküjüwütr sasü aksaja a apkala gütskam chüyü a yüjücha a aukünamkünakan tsük aujamnabünwütr yanasaküwün sasü günmaktünach a asjütsükünawütr a künawawkan aksajaka gütskam sasü günkatüküwaw a ach'ajow aljawütr a anüküna. Wasa günkatüküwaw gan wawük "amkünana", sasü aksaja wayümalak yauklüchüülchü kata amütsgükünawaw Jürrüka, sasü amüwawütr tsük sasü künü.

Sasü aksaja wawük chüyü a püshchüpütr küchachwanakan apkalaka gan anajnamach, ajajtrakan yachmülüwütr ajajtranaka künaka, wachwanak yawü yatskünükü tsük anawachach yajanüwütr achamünana a günmaktünach kümaichü anamtsütskach sasü künawaw.

- Sasü kaday a yamkaank wakachamünak 76% sasü apkala a ajwaykan gan anajnamach. Wakakük chüyü a yainajanka 6,4 wura amajakan. Sasü 57,9 sasü kaday a kaday a pashtrayjna wajüshlak wasa apkala tsük wakautsgak 3,4 wura amajaka wasa apkalawawjna (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020b). Sasü 3 wura apashkajna sasü kaday a yamkaank wakaküк sasü anküchawütr, aksaja tsük sasü apkala a ajwaykan wakakautsatak chüyü 51,7 yüshnaukü a amaja ajajtranaka.

- Sasü güschüj a ashlawütr wachmülüküк sasü apkala a katrüjüla gan anajnamach. Sasü ajway mükna kümün chüyü naaya katük güschüj, sasü kaday a yamkaank kücha waküк wura sasü apkala a ajwaykan tsük aksajajna, ajüshlükünach künüchü wakayümalak chüyü apkala a amshalajnamach, atüchakautsatawüjna chüyü a kaday a kaday a pashtray agünautsgüch (Aujamnabünwütr a Aljüjürrü, 2020b).

- Sasü apkala a yakü a ajwaykan tsük aksaja gan anajanamach sasü Producto Bruto Interno (PBI)[1] wakautsatak güsük chüyü 16% kawujka, yaukachüwün sasü atükanawütr (13.2%) tsük sasü atkasüwalawaw (13%). Künüchü watskünsak chüyü a mütsü a yajwakwawkan yüüjna wasa apkala, wakshlak wawük anjülchach kücha waküк sasü aujamnabünwütr a Argentina (Aujamnabünwütr a aljüjürrü, 2020b).

- Sasü Kaday a ajanüwukach a yüjücha, yagap watswüjküк sasü aksaja a autüshkatr künüchü gan wakawük atatspütkünach künüjnapün naaya wuj wakatülchak aksajaka a ajwaywanwach yatrawjnapün.

Günkatüküwaw sasü ajauchawütr atüknaka

Argentinajna, amtsawülajna sasü Asjütsükünawütr sasü Künü a Autranach yüüjna sasü yaknawütr tsük Atükachaktawütr (FAO), sasü 50% sasü amsamülnawütr a atalükan kümün akautsatach kaday a yamkaank wakaküк apashkak a asnashümtrajcha a apkala. Katükaba, katükü kaday a yamkaank gütskam kaday a ajanüwukach wakauküch'üwachün sasü ajauchawütr atükna, sasü yagüüp tsük sasü atüchwanatr a atükanakan. Sasü aljawütr a günkatüküwaw sasü atükna a künüwüjkiawaw wautranak kaday a pashtray a aküchayagawütr sasü amshalütsawütr, sasü ayükalashkaljawütr wakayagükünak kaday a pashtray sasü pashtraywaw, kaday a pashtray a agülmanawütr

[1] Sasü Producto Bruto Interno (PBI) wawük chüyü a alülak watük ashümtaka mütsü anünkalach sasü aujamnabünwütr chüyü atükna.

sasü amshalümküna a jürrükan sasü atük a achüülchawütr tsük atük a atkasüwala, mükna kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach chaunü wakayümalak waitawaw sasü kaday a pashtray yajüshlüwütr. Wasa atsatspütkawütr a asnatsütsawakan, yüshaka kaday a gamajürrü, wabayakalkak wükjürrü a aujamnabünkan tsük autsgüküna anaaaya gütü a aujamnabünkan, aukünapkalükan, künawawkan tsük amawülawakan.

“¿Kaday a yamkaank naaya kaday a chügan?”

“¡Kümüuyalak gütskam chüyü a kaday a yamkaank a güshchü!”

“Wakaukéküm kaday a güschüjlaw”

“¿Künüchü kümüsnaksüküsüna chüyü a kaday a aunük”

“Sasü wawük chüyü a kaday a pashtray a agülwa, güpün chümkükatükal”

Wakaujamük yüjüchawaw a anatsünkalaba, winachkünan kücha chüyü a yasuwün tsük yüüjna waita winautsgükünak ükün yasuwün. Katükaba, chüyawawka wankalak chüyü a autatrach wamkashnütr yüüjna kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank. Sasü aljawütr a günkatüküwaw wayümalak ajüchawütr atajtajwach (gütskam apashkach ajüyügawütr a aljawütr), katük yagap wanasnaksük wasa amwüjkawütr a aljawütr watsgünüshlak sasü atsküljücha a künawawkan.

¿Künchüjna naaya küsankalatr wasüjüchak sasü günkatüküwaw amtsawülach sasü aljawütr? ¿Künchüjna naaya akalk wagüshak aljawütr yatsdüürüwün sasü gütü a atkaanükünawütr?

Günkatüküwaw, atashpütkawütr tsük ajayügawütr aljawütr a anüküna

Asüjüchawütr kücha atajtajwach sasü aljawütr a günkatüküwaw wasnaksüküak sasü ajüyügawütr yüüjna aljawütr a anüküna, chüyü a achamünana a küchüshükan wajükalchük sasü küna a gütü tsük aukütsajan küchachwanakan sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach. Walkak ajüyügawütrna wautsgükünak anaayajna aljawütrjnaka tsük wakatsümnawük künüchü wagüshak anaaya yüjücha gütskam aljawütr a künawawkan, sasü künawaw, amünach kaasna gütüukach, yaina anaaya.

Sasü ajüyügawütr a amajashcha tsük günkatüküwaw, yasuwünnaka, wakshlak amülükach aljawütr a anüküna, küna a yawawütr, gütaljamna, künükanwaw, aljawütr a aklüjükünü, müknajna a agülnakan, güüjübawaw, yaina anaaya, wakanjütsaknük chüachü gütü a atkaanükünawütr tsük, sasükan, chaunü ajalajalawaw a gütalach autsgükünaka.

Gütüwawka Atagawütr a Kawujshlakan yatsgüksajüwütr, yanatskünü tsük yastüpü sasü ajüyügawütr amka sasü kaday a yamkaank sasü yamnüwa wakachmülak autrawapün a yainakünakan (Augücha 26.485) wanasakak katrchüyü a aljawütr sasü ajüyügawütr amka sasü yamkaank: akayatsülkan, ajwalchawakan, agülnakan, aujamnabünkan, akautsatükünakan tsük aukünapkalükan. Weekatük, walülük katrgütr a küsankalatr wasnaksütr wasa ajüyügawütr: ajwaykan, amshalajwaykan, apkalakan, ajüyügawütr amka aukütsajan a akashlakan, awülashümtakan, anümkünakan, ajüyügawütr amka sasü kaday a yamkaank sasü yamnüwa a kawujkakan tsük ajüyügawütr a aukünapkalakan-kawujkakan.

Apashkach a aljawütr tsük ajüyügawütr a küsankalawaw watsgüjmnak gütaljamnajna tsük akautsatüküna a augütskünajna wakawük auklümkünach yainajna achamünana tsük atsküljücha wakayümalak yauklükshlü aljawütrjna a kaya tsük apashkawaw. Wasa atsümtawütr, ükün ajanawütr watün wawük akshlatr. Anautsatükünajna, watün gan wawük atsgütashlütr chüyü a kaday a yamkaank a aubanawütr gujmna wawü asnaksach sasü aunpasnügüwawütr gütskam chüyü “auba a jülüükan”, asüküsayawawütr wautranüjak jülüü naaya agütsatska ajüyügawüjna. Kajwuk küsankalatr, sasü üpatr yatsü wawük k’aschak kümaichü abajay.

Ajwalchükünawütr atrawajna aljawütr tsük apashkawaw

¿Künchüpü sasü aljawütr?

Künüchü winamkawujshlük chüyü a atawügüwauchawütr, winasjüsjak chüyü a anümjüchawütr naaya winayümalak yautsgükünü sasü ashachaljajway chüyü a yamnüwa a kawujkakan, sasü aljawütr wasnaksak gütskam asjütsükünak: auyamkaankach/aupashtryach, pashtray/yamkaank. Katük ¿künüchü wasak wasa aljütran yüüjna küsan? ¿Künüchü yüüjna küsankalatr winalküjamnak, winayainamkünak tsük winautsgak apashkak a yamnüwa sasü apkalajna, sasü ashümtüjaktajway tsük sasü üpatr?

¿Künchü wawük aljawütr? Wawük chüyü ajwalcha a asnajakan wasüwak sasü aunsawütr tsük anatsa sasü künawaw watrachak amkashnatr tsük ansatr sasü küna aukükjüchajna sasü agülna akümshalach yüüjna yankü tsük wamtsawülak chüyü a asjütsa a trawkan: kaday a yamkaank (yashgü) = auyamkaankach / kaday a pashtray (yawütk) = aupashtrayach. Wasa anasakawütr wanümkünak sasü chüachü sasü ajajtra a akalk küsüna gütskam apkala, aujamnabünwütr, alküjamna anaayajna, yaina anaaya yüjücha.

Shajna sasü aljawütr wanasakak chüyü a aklüjü a atachküna amshalach yüüjna pashtray tsük yamkaank wakawak anakütach sasü anagüwawütr a tranamküna, sasü künüjna naaya ashümtüktajway. Wamüshlkük atsküljücha, ashümta, küsankalatr yamkünü tsük anütsga a alküjamna wanankalük gütskam winakshlak sasü küyüm, winaukawük küntül wakashküküsüna, tsük gütskam winatskünük sasü apashka a künawawkan tsük aujamnabünkan, amawülawükan tsük aukünapkalakan yaina küna chüyü a yamnüwa a apsüpükan.

Gütskam awachükü a aljütran, aljawütr a ajwalchawütr wamükshlak sasü günkatüküwaw wakasjütsükünük künawaw tsük wakawak yüshaka tranamküna a atsüktsawükan wakanmünak sasü katükabawaw saü ajwayna, sasü apkala, sasü üpatr tsük ajüshlawütr a yamnüwa a künawawkan. Yawüwün atükanawütr a künawawkan, wakawak atskünütr yawü awachükach, agayüjüchach tsük, wakamkan, ajanach. Küsükal chüpü kashlün tsük apashkach küsankalatr yawü tsük winalküjmanak.

Aljawütr / Género

- Asjütsümtülchakan: wasnaksük alküjamnawütr a günkatüküwawkan a anütsga.
- Alküjamnakan: wasüwük sasü alküjamnawütr watükük künawawkan yaina aljawütr.
- Asnajakan/Atütükanakan: wawük achamünakan tsük watükük amajakan yaina apashkak a amküna.

- Amshalawükan: watsgüjamnak tsük wauklümkünak sasü amshalawütr a künawawkan (künü, ashümtüjaktajway, tranaujama).
- Yainanjülchachkan: wasüjüchak küsankala a apashkak yawüwün agüshach sasü aljawütr gütskam anjülchach a künawawkan, künü, yüshnaukü, müknajna a agülnakan, künakanwaw, yaina anaaya.

Yajüchü tsük agayüjücha autrawajna sasü aljawütr a ajwalcha

Sasü agayüjücha tsük ashüntüja yüüjna sasü günkatüküwaw yaina aljawütr gan wakawük wünmakan. Katsbalchü yasnatsüktsü sasü Olympe de Gouges tsük yüka “Augüwawütr sasü Yamkaank a Gütü tsük sasü Ajwaytaütr” yüüjna 1791 naaya sasü asnajawütr yüüjna sasü yamkaank a atsküchana bayaküka sasü tranpatakayüshnaukü XIX. Sasü kürrjna, kaaya a aljawütr wakamüwük yatsajünjan ashümtüja tsük tranajwalchaküna wakajwalchak wasa apashka yüjücha a amawülawükan, auküapkalakan tsük atsüktsawütr

Simone de Beauvoir
“El segundo sexo”, 1949.

“Gan wankak kaday a yamkaank: wakütük yawüwütr. Küntülaba alülüka a ajajtrashümtakan, ajwalchawakan tsük aujamnabünwükan wanasakük sasü yüsüsna wamünüjtük künawaw a ausga sasü yatsüm a küna; wawük künawaw a yatran watükanatr sasü atükanach yaina kümayü tsük atawügütskach watrachatr auyamkaankach. Wüj ajatkütüjawütr sasü anaaya gujmna wajalüjal yanütükü chüyü a küna gütskam anaaya küna. yaajna washlak yüüjna sasü, pashtray a güshchü pajalüjalak yatrachü gütskam agülnakan a apashkach. Yaina sasü yamkaank a güshchü tsük pashtray a güshchü, sasü yatsül wawük sasü anümüwa sasü apümtsükünawütr chüyü a awüjashkanawaw, sasü yawütr wachamünak sasü anatsüshümtawütr küyümka: yainajna sasü yatütk, sasü yagashl, tsük bakü anjülchach a agülnakan, sasü wakatsgük sasü Kawujajwü”.

Joan Scott
“El género: Una categoría útil
para el análisis histórico”, 1986.

“Sasü aljawütr wawük chüyü a kashaw a anütükükan sasü alküjamnawütr a künawawkan wamtsawülak sasü apashka wakatspashkak sasü agülna tsük aljawütr wawük chüyü a küsankala a chüyachkan alküjamnawüka asakütr anütsgaka”.

Luciano Fabbri
“Apuntes sobre Feminismos y construcción de Poder Popular”, 2013.

“Winajalajalak yamwüjkü, sasü atüla wakamna, sasü ajwalcha ‘aljawütr’ walkak yanaktsükünü chüyü a yüjüchaka küsayawa a amawülawütr (wakawülütr gütskam ‘aupashtray’ tsük ‘auyamkaank’ gan wawük ankawükan tsül kawujajwükan ganalaw wawük atükanach tsük wapashkak yüüjna sasü amawülawütr, künü, tranaujama), atsüktsawükan (yüka amawülawüwauka wanatsüshümtük gütskam “aupashtray? Tsük “auyamkaank” wakatüpashkük yüüjna sasü apashkak a yasuwün a atsüktsawükan) tsük alküjamnakan (wanatsüshümtütr sasü aupashtray wanasakük alküjamnawüjna wanatsüshümtütr sasü auyammkaank, tsük agüshajna, chüyü a asakak a ashnü katükü)”.

Eleonor Faur
“Desafíos para la igualdad de género en la Argentina”, 2008.

“Sasü aljawütr wawük chüyü a aljawütr a atükanach, bakü ankawükan, wagüshak katüküjna yamnüwa a wüjkünakan gütskam sasü künawaw (...) wanümkünak küsankalajna a küchagüpün sasü aljawütr a agülnakan apkalaka, sasü atüchwanatr a achüülchawütr tsük sasü asjütsümtülcha a anasakawütr yaina kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank künawawauka. Kajwukna, sasü atükanawütr a künawawkan tsük amawülawükan sasü aklüjükünü tsük alküjamna a künawawkan aljawütrka wawülnübashlak sasü küsankala apashkakan mükna kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank wakachmülak sasü mülülka sasü awükünka a künawaw, yainajna yüka ajüshlakünaw sasü k’alk’al a künakan, apkalakan, ajwaywanwükan tsük aukünapkalakan. Wee, sasü asjütsükünawütr a atütükanawütr a künawawkan sasü aljawütr a alküjamnawütr wanümkünak atüülakan sasü autsgüküna a kawujshla sasü Küna a Gütüka kaday a yamkaank tsük kaday a pashtray”.

Julia Serano
“El privilegio cisexual”, 2007.

“Sasü chüachütr küsan winagütsatskük yaujamü sasü amkünaka yatspashkü yaina kaday a yamkaank tsük kaday a pashtray wawük chüyü a apkala a aukünamümach, kajwuk küna küsankala a ankawükan ashüpüp wakakaukak chüyü a p’üchawawka aljawütr katükü atatspütkak –kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank- tsük chüyü wachamünak apshlawütr sasü amünach a ankawükan chüyü a küsankala a chüyasuwün tsük amünkalakan. Katükaba, sasü gan wawük yüjücha. Sasü amküna yatspashküwütr yaina kaday a yamkaank tsük kaday a pashtray wawük chüyü tranamküna a anpasnüjükan, tsük wawük künü winankalak küsnakala a asgükükan. Ükün wayümalalaw ükün agüngütalküna yüükanka, kajwuk wayümalatr yankalü wawük yatsgüktsümtü sasü jaljal kük chüyü watskünsük sasü küna a aljawütr: wakatük küsankala a yasuwünkan. Sasü baküwawka, ganalaw winatsüwük yatskünsü küsüna yakümshalüka ükün chüyü a aljawütr yüüjna anaaya, aba yanütrajü püshchüp jükü gujmna waukaunü sasü küna katüküka, gan taayü asnaksawütr gujmna winayümalü

Yamtsawülüwütr sasü atsküchanawütr. K’aschak winagütsatskük yajwalchü küsan gütskam anakshlütün a aukünamüanch, gütalajna, kajwuk winamünak a agüinamünakan tsük anpasnakan yajwalchüküwün wüj awajchükü küsüna tsük aujamüwütr yüüjna sasü aupashtraywaw tsük auyamkaankwaw yüüjna künawawka winaukaunatr. Tsük kajwuk winankalak, aba yanütrajü winawalaw küna a chüyaljawütrkan tsük ajanüwukach, winawalaw apashkak naaya tetia gütskam chüyü a güyütü, naaya kümaichü kütütr gütskam chüyü a atsüktsük a gütr a dólares”.

Mauro Cabral
“Si yo quisiera” (extracto), 2007.

“Kua pugütsatskalaw pujalüjalak yaukü yawü chüyü a üngülüsh sasü aljawütrjna, tsük yajanükia chüyü a yasüwün kajwukna yükachna tsük tsajay aukünajnapün. Pajalüjalak yawü, naaya atülajna yaujamükia, sasü agüüjüwaw a yukach yatskünüküwütr naaya yagünaktsümtü sasü aklüjükünü a anaayaka: chüyü a ushanchük. Pujalüjalak yayümalü chüyü a yajüchü gujmna washkanü yükia, sasü yajüchawawka wakaukayak sasü jüchükan wawükünküka, tsük gan yashkanü alkayach gan chüyü a güsükauküta, gan chüyü a nachwak, ¡gan chüyü a ashüshükalchü! Wüj sasü yaljüjücha a autaknawütr, wankünak sasü atükna aba akünkücha. Pashtray, Puto, Pashtray. Aljawütr. Cordobes, Kümayü. Wee, atüüla a gütala. Aba püjya. Aba chülü. Tsük kajwuk aukünamünach. Aukünamünach kua, aukünamünach sasü anaaya. Aukünamünawaw sasü pashtray wagütsatskük Tsajay, tsük yüüjna yükia yagap, aukülalach yaina sasü küna. Kua pugütsatskalaw pujalüjalak yajanü atsüktsawükia altsajna, yatsülkia aulülajna, walaywawkia autrankünawütr a küchatr wanauklükükia sasü yaktsawütr. Pujalüjalak yawü yaukü yawü ajanüwukach tsük yajanükia chüyü a pashtray, wüj chüyü a pashtray, anjülchachka sasü katükü küyüm mükna pashtray tsük yamkaank wüyüukünak. Wee pujalüjalak, kua pugütsatskak. Katük gan wügütsatskük”.

Judith Butler
“Deshacer el género”, 2006.

“Yanatsüshümtü sasü aljawütr gütskam chüyü a alajwütr a atsüktsawükan wawük yatskünü sasü aljawütr, anatsüshümtach gütskam chüyü a küsankala a amawülawütr yatütükanüwütr yatsül, wampaijüshlak agüinamünach auklütüka, tsük sasü “küchüshütsümta” tsük sasü “agülna” gan wakashlak aba chüyü a mülül a amawülawükan”.

Lohana Berkins
"Un itinerario político del travestismo", 2003.

"Sasü ajanüwukach winawük küna winatükanak aklüjükünü küsüna yagayüjüwün sasü atsümtawütr wakük amawülawütr a aukünütr sasü agülnawüwaw. Sasü künawaw wankalak agülnawütr a anajüchawütr sasü künajna tsük wasa anajüchawütr wakagüinaka amsümkashnakan yüüjna sasü aklüjükünü, anagüüjüwaw, atawülawütr a künawawkan, agülnawaw tsük aunsawütr künawauka. Watrachük chüyü a yatsül chüyü yawütkna wagüinak chüyü awüjashkanawaw a aupashtrayach tsük chüyü a yatsül chüyü yashgüjna wagüinak chüyü awüjashkanawaw a auyamkaankach. Sasü ajanüwukach a asnajawütr wakalchüjak wasa ajwalcha a trawkan sasü kaday a künawaw wawük küchaujaukünakan tsük wajümküshchak küntül wakakalchak yawü ümtülchach aljawüjna "kaday a pashtray" tsük "kaday a yamkaank".

Auklalükünawütr a künüwaukach

→ Agülna = Aljawütr / Sexo = Género

AGÜLNA: wasüwük sasü yatsül a ajajtrashümtakan, sasü küchüshü tsük sasü aljütranawütr a amawülawütr trawkan (kümayü-yatsüm / kaday a pashtray-kaday a yamkaank) gütskamkan augütawü a günükan, ajajtrashümtakan, yatsülakalk tsük yatsülshümtakan. Katükaba, wasa apashka gan wawük anasakükan gütskam wasnaksük sasü küna aklüjüjna a agülnakan a anajüpashkach.

ALJAWÜTR: wawük chüyü a akautsatawütr a amawülawükan autranach wanütükütr aljawütrwaukach yüüjna chüyü a amawülawütr chüyü a apsüpükan a yüjücha. Künawawjna küsüna wauküchüshün atsüktsawükan küsankalajna a trawkan: kaday a yamkaank (yashgü) = auyamkaank // kaday a pashtray (yawütk) = aupashtray.

→ Aljawütr = Kaday a yamkaank / Género = Mujer

Yakatükütawü aljawütr kadayjna a yamkaank naaya yatsümasnaja wawük chüyü a küsankala yagünaktsümtüwütr sasü amünach a alkawükan sasü yüjücha a aljawütr yagünmükshlüwün sasü alkawütr anütsgaka yaina kaday a pashtray, kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach, mügünawütr wamjashchak chüyü tsük anaaya küsankalajna a apashkak.

Aljawütr a atükanawütr: Küsamkünawütr agülna-aljawütr. Aljawütr a alküjamna

"Sasü küsankalawütr agülna-aljawütr wawük chüyü a chamülamkünanakan anasakükan tsük winashümtak sasü auyamkaankach, küsükal aba yachü kücha jükü, winankün kaday a yamkaank, sasü aljüjüchü walülaküsüna gütskam kaday a yamkaank, wasakün sasü bajay a kürr, chüyü a düpüt aklk a abakatükükan sasü aklüjükünü tsük sasü gütüjna".

Dora Barrancos (2004)

Atsüktsawükan, sasü aljawütr a ashümtüja wayainauchak sasü augütawü yüüjna wamshalütr sasü asjütsükünawütr a küsankala a künawawkan winaktsümtak wakam amajajna. Asjüsjaka wawük anasakükan: sasü küsankalawütr agülna-aljawütr, anaaya yüjüchajna, sasü atükanawütr künawawkan-amawülawükan watskünsak sasú küsankala sasü waujamnak sasü alküjamnawütr yaina kaday a pashtray, kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwükach, asakü tsük mütsü günkatükükan yüüjna chüyüwaukach. Sasü 1975, Gayle Rubin (1975) wasakük chüyach a yasuwün gütskam chüyü a düpütütr a küchüshü watnütrük sasü aljawütr a agülnakan apkalaka: "Sasü alküjamnawütr a küsankalawütr a künawawkan wajanak sasü agülnakan a ajajtrashümtakan sasü atükanachka küna a amküna". Wasa awajchükü walkak yanasnaksü sasü ajümküshchawütr wajajülaak sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach wawük atükanach sasü alküjamnawütr a künawawkan a apsüpüch wasjütsükünak sasü küsankalawütr.

Wasa alküjamnawütr gan wakawük abashkaana naaya abagülmankünü, wakawük anütsga a asnaksawütr wamtsüwülak aujamajna, amkawujkakanwütr tsük atskautsataküna, chüyü a ashümchachatatrach a abakshlütr wasak künchüpü amkashnatrka yamkaank a kününkala (yawü shüka, agatskakan, elümtsümkan, apshlak, atüshkükünach, abachü, küyükan, yaina chüpü anaaya), ansütr sasü pashtray a kününkala (kalchü, aktsümtak, akuashaba, amaktünach, aljütünak, anaaya.) tsük wautatrak katükan kajwuk chamül wamünak, yüshkaanü, sasü "günamkünanakan", yüka payümalak yatatspütkü: sasü aklüjükünü, asüjüchawütr tsük amüknajnawütr a anajüpashkach tsük alkükünak wakatawülak küchagüpün sasü küchüshü a trawkan[2].

[2] Sasü ajwalcha aljükünawaw a agülnakan tsük asnajawütr a agülna-aljükünak wautrawak sasü gayü a tranamküna tsük atskünawütr sasü kaday a ajanüwukach a anpasnakan tsük küsankalapün wüj yatüülüwütr. Sasü alajwütr "aljüküna" wankashnak yalülü sasü anütsga a kütsürma wasjütsük sasü aljügülna tsük ansü. Katüküwün, wanjüükülchük sasü amasnajüyüpüka yasayü naaya yagünütskünü sasü ashlawüla sasü apashkagülnawaw gütskam chüyü amshalawütr a aukünapkalakan, yankalüwün autatra sasü güüjüwawka alüpkalak tsük atsgütashlawü wüjkünakanka naaya yatran, wasa yüjücha yüükan sasü apashkaaugütawüwaw tsük sasü chüyügülnasnajawütr (Flores, 2005; Saxe, 2018).

Yatsüwün sasü apashka a agülnakan küchüshü-yatsülshümtakan wakanünkalak atsküljücha, akautsataküna, achamünana, amwajchükünükan, trangütü tsük mütsü a künawawkan wamjashchak yüüjna sasü alküjamnawütr yaina kaday a küna tsük wakanünkalak (tsük wakanünkalak) yaja küsankalawükan yüüjna yüka gan wapsapüp sasü künümkashna a künawawkan aljawütrka.

Wasa küsankalaka asjütsükünawütr wasakük kajwuk yamnüwa tsük yamnüwa winajüshlak anaayajna (künü, ashümtaktajway, apkala). Tsük, katüküwün, kaasnanatükak küsankala küsüna yakshlüwütr sasü küyüm, yajwalchü, yaktsümtü tsük yashkanawü ajajtra. Sasü amjashchaka wasa küsankalaka alküjamnawütr ashkanach gütskam “ankawükan” tsük “kawujkakan” wakawük düür atkaanükünakan: günkatüküwaw, atatspütkawütr tsük ajüyügawütr amka küntül bakü “wajakük” sasü amkashnatr naaya amshalach.

Sasü aljawütr a günkatüküwaw, atükanawütrka tsük auklümkünawütr a künawawkan wamtsawülak sasü küsankalawütr a kaday a yagüjüjürrükan wasalük sasü auküna a amshalauchawütr sasü kaday a pashtray yüüjna sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwükach. Sasü künawaw a amajakan k’aschak wasjütsükünak kükas wasa küchüshatatrach, mükna atrachawütr sasú aupashtrayach yüüjna sasü auyamkaank wakúk sasü anütsga a alküjamnawütr tsük aujamna mükna chüyü a wakaukünak tsük naaya wakawük aukünach.

Agayüjüchü a ampajnach, naaya kaya yüüjna agülna tsük aljawütr

Sasü awajchachükünak Judith Butler, sasü atükana "El género en disputa" (2018), wawajchachak yüüjna sasü agülna a ajwala tsük aljawütr yampaijnüwün kaaya a agayüjücha ashkajna küsa wakawük atükanach a amawülawükan tsük küsankala wakatskünsüküsüna gütskam wüjküna:

> *"Wamkasalaw sasü küsayawa abakatüpashkatr agülnaka, waita washlak atükanawütr atüülach 'agülna' washlak kümaichü amawülawükan a atükanach gütskam aljawütr (...) Wasa yüjücha gan payümalak ajwalcha wanasakük aljawütr gütskam akataunsawütr a amawülawükan agülnaka, wasa wawülaw chüyü a apujawütr akükünach aljawüjna. Gan wayümalak yawü akshlach wüjchüyütr gütskam atatrüjawütr a amawülawükan chüyü a agülna kaasnaamshalach (chüyü a aukawawütr a gütükan), ganalaw yagap wayümalak yalülü wüj aljülnawütr sasü atükanawütr yainajna kauchü wakamshalak sasü agülna. Gütskam amjashcha, sasü aljawütr ülüküs amawülawüjna yüka agülna sasü kajwukajajtrach; sasú aljawütr yagap wawük atüchwanawütr a atsküljüchakan/amawülawükan yainajna kauchü sasü "ankawüjnakan a agülnach' naaya 'agülna a ankawükan' wanükünak tsük wamshalak gütskam 'kaasna atsküljüchakan', kanakan sasü amüwülawütr, chüyü a aujachana a aukünapkalükan abagülman yüüjna sasü amawülawütr wamkünak".*

Wasa anükünak, asawak sasü aljawütr a ashümtüja, gan wawük achwanakan sasü agülna sasü apujawütr yüüjna sasü wauklümkünak sasü kününkala tsük aljawütr a achakautsatatr. Sasü aljawütr atükanach a amawülawükan wawük atüchwanatr sasü yamüwütr yatükanüwütr ajwala autrawajna sasü agülnakan tsük sasü küsankala winalküjamnaka küchüshükan tsük anügatskakan sasü anaayajna. Yüüjna Butler, sasú aljawütr yagap wanükünak sasü agülna.

Kününkala, autüshka tsük atskautsatükünü

"Arroz con leche
me quiero casar
con una señorita
de San Nicolás

Que sepa coser
que sepa bordar
que sepa abrir la puerta
para ir a jugar"

Canción popular

Yüüjna sasü ankawütr a yasuwün, ajajtra küsüna wamüwak yatsgü atüka sasü augütawü a angütsü tsük mütsü a künawawkan wakasnaksük gütskam ankawükan tsük abagayújüchatr. Sasü alüwa a güschüjkan, amküshla, agülwü tsük alel, sasü atüka watüülak sasü ashümtüjaktajway, sasü yamnüwa winautsgak sasü künüjna naaya sasü anagüwawütr a yatran, wakashlak kalchü agültach sasü kününkala aljawütr a achakutsatatr.

Küsankala amüktsükünabak, yainajna sasü angüwawütr watsgükünak sasü ashümtüjaktajway tsük sasü küna, winashümtüjak tsük winauklümkünak küsankalawütr yankalüwütr, yajwalchü tsük yakshlü sasü küyüm wakashlawülak ajajtrawawütr a apashkak gütskamkan sasü aljawütr. Wee wachük yatükanüwün sasü achakautsatütr auyamkaankawaw a apashkak sasü aupashtrayawaw, mükna chüyü a katükü küsayawa naaya aunsawütr wamütsak küsankala a apashkak wachamünalaw chüyü a kaday a pashtray, chüyü a kaday a yamkaank naaya kaday a ajanüwukach.

Sasü achakautsatütr trawkan aukünakan wapüjak sasü künawaw kadayjna a pashtray tsük kaday a yamkaank gütskam apüjawütr a amkütawach, atatspütkak tsük p'üchajnapüjawükan, wakümshalak apashkak a kününkala yüüjna chüyüwaukach tsük waukübajashchak naaya wanatsük sasü küna gan wakatskünükak wasa achakautsatütr. Sasü kününkala wakamshalak gütal aunsawütr a amkashnatr tsük ansatr yüüjna sasü aljawütr, yatswüjküwün sasü günkatükü a alkajamnawütr yaina atska, yamshalüwüm bayakalk yachmülüwütrka tsük anjütsakana sasü künawaw.

Sasü aljawütr a achakautsatütr wakawük chüyü a shükül a agüinach, akautsatawütr naaya awajchüka a amkawujkakanach tsük atskünach a künawawkan wakajüshlükak sasü atükanawütr sasü küna a aklüjükünü. Wasa wakanümkünak sasü küsankala yüka wakaunsük tsük waukünak kajwuk ajajtra a akalkan.

Sasü kaday a pashtray wamwükünkük künankala a atükünakan küchamütsa küsükal wakautrawak sasü amküna tsük anpasjnükawütr sasü yamnüwa a kawujkakan wakanütükanük yajwak, akamgüja, anükamgüjatrwaw. Chüpü wee wawük, gütskam kaasna wasalük, sasü atawülach a asjütsümtülchakan naaya atskünsawütr

wakamkünanak yamünü yagalnapün. Anjülchachnaka, sasü kaday a yamkaank tsül kaday a ajanüwükach wakakümshalak künankala a akashlakan, autrankünach sasü agatsatska, anküchawütr, anaungüwawütr tsük güschüj a aksaja, ananküchamach tsük küna a kanak atülchawütr.

Wasak kaday a pashtray wakawük	Sasü kaday a yamkaank wakawük
kalchü	abachü
ajwalchakan	anügatskakan
anpasnüjach	aukünamünach
atüchwanak	ajwaykan
üsgachkükan	atsgüshkanakan
awülsawach	awülsüwak
amütsajamnak	agümayach
ajakan	ashüpüp / shüka
agüntülchak	atülchak
güüjü	atsgüksajak

Yaajnakük yüüjna kaday a ajanüwukach sasü akauchatawütr tsük achakautsatütr wakwak atachach ajüyügawütr tsük atülalkawütr, wamjashchak kalchü yatsükanpün ajajtraka:

Wakayütsajajmal / Wawük apashkügülnach

Wawük abaunsawükan/akalkanka wawük wülach

Kanayü chükatükanak chüyü a küna / gan wakawük

Jatkü a anümküna sasü güschüj tsük ananküchamach/

Gan chükanakatük apkala / wakawük anlükünakan

Sasü künankala wakawük

* =
x

- amshalatawach sasü amawülawütr tsük künawaw
- ashümtüjach künawaukach
- atskünütr ajanjajna tsük ajanawütr
- anasakach, auklünkalach tsük atswakamach sasü asjütsükünawütr a künawawkan, amawülawükan tsük aujamnabünkan gujmna waukünü apajakürrwaukach tsük yamnüwa

Wasa künankala tsük yawaw wakatütükanük sasü küsankala wakawük anawachach sasü küna, sasü atrachawütr wakatsgük, sasü ansümkashnakan wakaukütawülük yüüjna sasü tsük, achwanakan, sasü künankala gujmna wajalajal naaya gan yachmülükü, wanükünak amjashcha a apashkak:

- Atülalkawütr naaya güpün yaukasmalü künajna gan wakasjüsjak sasü künakala a akümshalach.
- Sasü ajawütr a apashkach anükalashkawaw a aplakan.
- Apashkaugütawüwaw gütskam augütawü, naayajna yasü, autüshka sasü apashkagülnakanwaw.
- Sasü mamakanwaw gütskam akülchümkünawütr.
- Bayautatral sasü anaungüwawütr a ajawütr a agülnakan tsük akashlakan.
- Ajüyügawütr a amünach aljawütr a anüküna.
- Atüyüts'ükünawütr ajwaynaka tsük sasü amshalawütr sasú aljawütr a aklüjükünü.
- Sasü ajway a atashpütawütr tsük sasü amshalawütr aljawütr a aklüjükünü.
- Atülalkawütr tsük tsük ajchümütsawütr yawü Ajanüwukach.

Sasü kününkala tsük achakautsatütr sasü amgüüjach

Sasü aupasnügüwawütr tsük sasü atsasawaw wakaukükshlak sasü aumshkütra tsük sasü atsgütashkawütr a amünak sasü künawaw autrawajna sasü aljawütr a a kaya tsük apashkawaw. ¿Küsa? Küsajna wakatsgünsak yaljütnümütsü naaya yaujaukükshlü yüüjna sasü ankala, sasü küna naaya sasü atükanach, yatüwün atnümütsawaw gütaljna amwükünkü yüüjna anaayü naaya yamshalüwün apashka yaina sasü amküna a ankalak.

Wasa wakawük ükün anautsatüküna küsa sasü kününkala tsük aljawütr a achakautsatütr wakanshük amwüjkach sasü agüwa a amgüüjach kajwük anjülchach. ¿Pajalajalak yamgüüjü anaaya küsankala?

“Sasü anjülchach a atsküchanak a DD watsgük kajwuk awajkücha amajaschak a ausga”

Atsküchana küma:

“Abagütalatr akalawütr achamünach sasü gütr a yamkaank tsük p’üch a ashümtak”

Atsküchana küma:

“Sasü yamkaank wakatsküchanak apkala yaina kürr yawüwütr küchajatkü elümtsüm”

Atsküchana küma:

“¡Sasü waküchayagük tuwawkan tsük apatabüshlach! Sasü aukaunakan wawük akshlach yagaljnaka chüyü a yamkaank”

Atsküchana küma:

“ACHWANÜJALJALAK: chüyü ‘ajanüwukach’ watachaugüchak amtachgütajway a aljatükan”

Atsküchana küma:

“Sasü chügan wanshak ajkaamük wakatan sasü trümün chüyü a amakünga a aujkach”

Atsküchana küma:

“Küyümalak chüpü ajanüwükach a yünwa wakalüchakua küsayawa küma”, wamwüjkak sasü amkünak

Atsküchana küma:

“Sasü anaungüwak a pashtray wajanak anaungüwak a yamkaank: künü tsük aulülachakan wanjüükülchak gujmna wawü anawachach a ajwalchawükan”

Atsküchana küma:

“SP wakatün jatkü atagütrüna a anjülchach ‘ampülchajna tsük aba gültüwü’”

Atsküchana küma:

“Sasü yamkaankka JP waulüjpük sasü asüüwül chüyü a lülgagüshü a apsapach ¿Künchü wasak atsaklak?”

Atsküchana küma:

“Kia kanayü wükatak”

“Kua küntül wünkalakia yanümskü”

“Gan winawük kajwuk ajayügak”

Yawajchachü yüüjna sasü küsankala winalküjamnak sasü anaaya gujmna wajalajal yasnatsüklün atsgütashla küntülchü wakagayüjüchak achamünana a amünkawükanach, amkünanakan, küsankala yawüwütr tsük yankalü wakasjütsükünak tsük wakatük ajwalcha künawaw küsüna ¡tsük wüj amüna küsüna!

Wagayüjüchatr wawük sasú awajchüküka sasü küna wakautsgak atskünsach a yamnüwa tsük küsankala a künawaw gütskamkan aljawütrka küsükal “ankawükan” wakankalüshlak yüüjna sasü. Katük “küntül wee wawün”, ¿wamütskünak wagüinamünak yawüwün sasü küsankala?

Sasü atsgütashla gan wül wakatawük yaina küntül wakashkanük anütsgaka wakshlawük ajnaukach naaya atawülakan aukünak amjashchach, ganalaw yagap küntül wakashlak agüshach anütsgajna a alküjamna wakatütükanan achamünana küsüna sasü yamnüwa a kawujkakan tsük autakmach.

Ajajtra küsüna wamüwak yawü akshlach tsük auklüshlach yüüjna chüyü a yamnúwa a apashkak. Sasü künütskünsakan wawük yachünjüchüküsüna waülaw jalüjalütr yaujtüchüwüchü anaayü alküjamna a küsankala atüla günkatükü, ajüyügawütr tsük atashpütak.

Kaday a yagüüjüjürrü, anütsga a alküjamna, pashtrayainawasnaja, agülnasnaja tsük yamkaank a agüngatska

"Katün sasü küchadüpüt atraja wayümalak yüüjna chüyü kaday a yagüüjü, wayümalak yatsgüyügü, wayümalak yaukünü; sasü yaujamü chüyü a düpüt a küna a augücha, sasü yaina küna a aljawütr, wakawük ankawüjnakan küchajaya sasü. Wayümalak yawü, gütalwawjna, chüyü a yanjül a atrajü anütsganaka".

Virginia Woolf (1929/2019)

Sasü kaday a yagüüjüjürrü, gütskam ajwala a achwanükan yatsgüshümtüwütr sasü gütalwaw yüüjna chüyü yamkaankalaw a kaya, wakünshak yüüjna sasü aküpach "Política sexual" sasü anaungüwakka tsük anpasnüjalaw Kate Millet (1970). Katün, sasü anakalütün wachmülüjüchak sasü kaday a yagüüjüjürrü wawük:

- Chüyü a asjütsükünawütr a küsankala a künawawkan watükanük tsük watsgüjamnak chüyü a küsankalawütr sasü kaday a pashtray wakayümalak kücha anütsga tsük aikalashkalja sasü kaday a yamkaank.
- Chüyü awajchükashümta, chüyü a ajwachüka a küsankalawütr wakagütalmütsak tsük wakaukümünük wasa amünach (Millet, 1970).

Sasü küsankalawütr a kaday a yagüüjüjürrükan gan wawük chüyü a küchüshü a günasnajatr, wawawün yajanüwün sasü yüshnaukü, yaukükuwün ükün yüjücha tsük yakauklükamüshnüwün anaayajna, katük küntül autsgükünajna. Sasü kaday a yamkaank a asnajawütr tsük kaday a ajanüwükach washlüshlkünak yankünü küpül, yagayüjüchü autüshka tsük yampaijnü gayüjúcha autrawajna sasü küsankala a amshalach. Katükaba, wagüinamünak yawüwün chüyü anasjütsükünütün sasü küna a aljüjamna tsük wamünak anamtsütskach tsük yauklümkünüwün augüchakan a amkünanawü tsük aklüjümawülawütr kajwuk winatsgüjamnak.

¿Küsa? Sasü kaday a yagüüjüjürrü watswakamak amünük sasü atsküljücha tsük achamünana a künawawkan küsükal:

* = X

- Wawük chüyü a küsankalawütr watüküshlkak amkünanawütr, aklüjümawülawütr, awajchüka, kaasnamaujama, akautsatüküna, atsküljücha tsük augütawü a ajüshlükünakan naaya günajüshlükünakan.

- Wamtsawülak sasü günkatüküwaw a atükanawütr tsük asjütsümtülchach wakamshalük sasü küchaujüwaw sasü kaday a pashtray yüüjnajna sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwükach wamtsawülak aujama a ajajtrashümtakan. Sasü wanümkünak wasa asjütsa gujmna wawü asayabachach, auklümkünach tsük atagach.

- Wauklümkünal anütsga a alküjamna a yainakünükan (yaugüünü/aagatr, pashtray/yamkaank) wakanümkünak sasü künawaw a achmüla tsük, amjaschajna, sasü gütü a ajawütr.

- Wabayautatralak tsük wagüngüüjünak anaayü asalawütr a agülna a kawujkan gan wachamünak sasü amshalach sasü amawülawütr apashkaugütauchakan.

- Sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach washlak atawülükshlach apashkak a küchütr tsük ajümküshcha a anjülchach. Wawük wasa kükü mükna wapkalan yainagüsa, gan wawük yükatükü ajümküshcha wajülüük chüyü a kaday a yamkaank a galatsüm a akatütsükünak kük chüyü a aktsümtakan a yainapüjawütr a ajwaytakan; naaya atrachawütr watsgük chüyü a jatkümünü a yainawajway chüyü a kaday a yamkaank a ayüshüpach kük chüyü a kaday a ajanüwukach chüyü a anamjüchacha a akuawünükan.

Sasü kaday a yagüüjüjürrü watsgüjamnak sasü pashtraiyainawüngüwa watawúlak sasü kaday a pashtray gütskam kükü a yatsa tsük kajwuk kashaw a amkünchü. Sasü küyüm watükanawük yüüjna sasü pashtray a kaya, sasü katükü sasü aktsümta, sasü kúnawaw a asjütsükünawütr, apkalach, atsüktsawütr, bayakna, sasú augütawü wamshalak yatsü ansajnapün tsük achwanüwaw waujamnak sasü kajwuk küna a ajajtra.

Anautsatükünajna, winajwalchalaw küsa watükanawak aktsümta sasü awünüshümta a aklüjümawülawükan, winaugüwak sasü aksajüshkanawütr a augüchkan a yütsü wakatsgük gütskam amkünchakalk atashpütkan sasü pashtray a yatsülakalk (sasü ach'ajow a yaja wakamkünanauchak yaujtüchü wüj yakshlüwün sasü aksajüshkanawütr wakanshak pashtray a yatsüljna). Katük yagap wajalajalak yajwalchü sasü pashtraiyainawüngüwa ashlak sasü aljüyajücha, mükna pashtraykan watawülkülchük gütskam augütawa a atatrüshümtüjakan yatüülüwütr kajwuk küna künüchü, gütaljna, amjashcha a apsapach tsük gütalkan wawük sasü kaday a yamkaank a agünmükshlawütr tsúk kaday a ajanüwukach.

Pashtraiyainawüngüwa wayümalak chüyü a yamkünü kücha anayügak washlüshlkünak yastüpü sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach anüjüchaka sasü atsüktsawütr, wamütsmüchkük ajüchapün, akütawülapün tsük wachmülak küsamküna a gütalakan yasnajwashlüwütr yajüchapün. Wasalak küsankala a apashkak tsük watswakamük agüinak , yagüinüwün atskünütrünawütr tsük ajwalcha wakakalüchak auklümkünawüjnaka

“Küchmülajüchüküm gütskam”, wasak...

Sasü aküpach “Los hombres me explican cosas” (2015), sasü anatatrütün Rebecca Solnit watawülak awajkücha sasü chüyü a küsankala sasü wapkalak sasü pashtraiyainawüngüwa tsük agülnangüwa yanamtsaküwün sasü kaday a pashtray sasü yashümtü a yamnüwa tsük sasü aktsümya a atükanawütr, tsük sasü kaday a yamkaank gütskam ükün küntül yanaungüwü.

Rebeca Solnit
“Los hombres me explican cosas”, 2015.

“Sasü kaday a pashtray wakachmülüjüchükia kashaw, kua tsük anaaya kaday a yamkaank, agünamtülchak gujmna wakashümtü naaya gan gujmna wakashümtü yüüjna wakajüchüshlak. Ükün kaday a pashtray. Kajwuk kaday a yamkaank wakashümtak künchü wüjüchüshlüka. Wawük sasü anümtskaba yüka wamtsümnawük, yüjüchajna, yüüjna kanak kaday a yamkaank kanak atükna; wawük waukümünütr sasü kaday a yamkaank ajüükach yasalüwütr yüka wakashümtak tsük yawü achüknach künüchü wakamütsajamnak yankalü; yüka yagüshnü sasü ajüchaba sasü kaday a chügan yalülüwünpün, yükatükü küsankala wankalak sasü agüinanama a üpatrkan, kük wasa gan wawük küyümka”.

¿Ukün yasuwün kümüaukük yasalüwütr anaujama auksajna gujmna wawü anashlkünach? ¿Kashlün jüchü kücha agütalmütsach kük anaaya? ¿Wawük katükü sasü kajwuk yamnüwa?

Sasü agülnangüwa wawük anaayü ayünwachak a achwanükan kadayka a yagüüjüjürrü. Wanpajnüküк amtsawülajna sasü atskautsatüküna tsük watswüjkak sasü awajchüka washlak chüyü a agülna a küchaujü, sasü pashtrayka, tsük anaayü küchatüla, kaday a yamkaank tsül kaday a ajanüwukach. Sasükan, kajwuk yüka kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach gujmna wakasü, gujmna watükanü naaya gujmna wakashümtü wawük agünmütsach naaya amchaunach. Wasa ajwalcha, Marlene Wayar (2018) wamwüjkül sasü küsankalawütr a kaday a yagüüjüjürrükan chüyü a anaayü wanatükawük gütskam chüyü a ajnauka: “Sasü anaayawaw a atükanawütr wawük anütükükan yawüka: winawük yaganüwün yawü sasü anayawaw. Watükanütr chüyü a anaayawaw aganach, ajnaukak, wawük küsankala a kaday a yagüüjüjürrükan, tsük sasü

XYZ

anaayawaw a atükanawütr wanükünak sasü Kua p'üch a auksa a chüyachkan: yanatswü yüka wakükúsüna gütalawaw tsük yaja sasü wüj kawujshlakanwaw".

Atskautsatükünajna, sasü yasuwün watskünawük sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwükach wakayümalak atüla güüjüwaw yatsgüwütr atskünsa, yajüshlü sasü aukünapkala, yawü aktsümtak a jatkü tsük yautsgü asjütsümtülcha a atawüla. Wasa aujama wakaukükshlawük sasü yajücha, sasü aunpasnügüwawütr, apashkak a atükanach a amawülawükan tsük sasü achamünana a amkünanawükan. Wanshalaw kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach, wamkünanauchak yawü alkach kücha gütskam kashaw kük wüjküna, wajchünütrajawük yüjüchapün a güpün tsük ajajtrawawütr, ajüshlükünakan wankalüjawük sasü yüjücha a güpün, gütskam wakatük kücha yasuwün sasü ajüyügawütr a yüjücha.

Sasü agülnangüwa sasü yajücha

Gütskam amshümtükawütr a küsankala tsük anügatska a asalawütr, anaujama naaya awajchüka, gütskam yamwütr yüüjna sasü anagüwawütr tsük yainamkünawütr anaayüjna, sasü yajücha yagap wawük chüyü a atüchwanawütr yauklümkünüwütr naaya yanmünü aujama wakagünmütsak naaya wakagünmükshlak sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach.

Sasü awajchachükünak tsük ajwalchawükan Nancy Fraser (2011) watsgüjamnak "sasü agünaujamatr günmünü sasü aulülawütr a gütütr sasü kaday a yamkaankkan sasü atsküljücha a yüjüchakan gan wawükü kücha atraja, ganalaw wanjütsaknak chüyü kükas amütsawütr a künawawkan sasü achwanüwaw chüyü a akautsatawütr a akautsatükünakan sasü kaday a yamkaank aklüja a aikalashkalja a autranajach sasü pashtraykanwaw". ¿Winashlak yasnaugüchüwün chüyü a küyüm wajüshlükünak kajwuk küna?

Sasü atswakamwaw, agayüjüchawütr yüüjna yajücha watsgün düpüt a anütraja. Watün gan wakamjüchak yükatüküjna küsankala, gan wakayümalak yükatükü atskünawütr, atachyüjücha gütskam "sasü pashtray a atsüktsawütr" naaya "sasü atük a yaugüünü". K'aschak agünütskanajna tsük atsgütashla, katükü ükün künawaw a anjülchach gütskam amshalawajway, küna winankalak tsük winajüchak sasü kaday a yajüch winashlak yasjüsjüwün küntülchü tsük küsa winasak, küntül winashlak yajüshlüwün/yatashpütwün tsük künüchü winashkanük ajüshlach/atashpütach.

Yadüürchü sasü yüjücha, wümüjalajalak yanamjüchachü sasü ashümchacha "(Re) Nombrar. Guía para una comunicación con perspectiva de género" sasü yatranka Atüchwanawütr yüüjna sasü Amküna.

Yadüürchü sasü yüjücha, wümüjalajalak yanamjüchachü sasü ashümchacha "(Re) Nombrar. Guía para una comunicación con perspectiva de género" sasü yatranka Atüchwanawütr yüüjna sasü Amküna.

Sasü yamkaank a güngatska wamkawujshlük wasa tükükan watsgüjamnak sasü kaday a yagüüjüjürrü. Sasü yajücha wasüwük sasü yangü tsük günütsküna sasü kaday a pashtray yüüjna sasü kaday a yamkaank, aklüjükünü a auyamkaankach tsük sasü atskautsatüküna a aupashtrayach.

Sasü ajwalcha wakamtsawülak sasü yamkaank a güngatska wakawak:

- Aujama küchatülawaw a ajajtrashümtakan: sasü kaday a yamkaank auyamkaankach wakawük yatsülakalkkan kücha abachü, atsgüshkanütr, atkaanükünütr tsük wakatswanüjamnak yatsülakalk a kalchü.
- Aujama küchatülawaw a ansawükan: sasú kaday a yamkaank tsük aklüjükünü auyamkaankach gan wajalajalak yaujamnü asgükapün, wakawük ananükünütün tsük wakachachük kaday a pashtray sasü güpün a üpatr.
- Aujama küchatülawaw ajwalchawükan: sasü kaday a yamkaank gan wakawak akuashümtü, wakawak agünanütrajach tsük sasü anaungüwawütr a ajawütr antülshajna amünachnaka elümtsüm tsük anaksajütün (Bosch, Ferrer tsük Gili, 1999).

Wasa awajchüka wakaujamak kücha kütsütr naaya chamülna kürr küsüna, wagüinak yanatüküwün sasü achamünana a künawawkan, tsük wakawük autsgükünach atsünanajna yamütskünüwütr yüüjna sasü amküna kücha chüyasuwün, gütskam yatsatülü kaday a yamkaank a ajawütr tsük kaday a ajanüwukach gütaljna yamnüwa, yüüjna sasü kücha atsüshlach, gütskam sasü kaday a yamkaankaubana tsük kaday a ajanüwukachaubana.

Sasü agayüjücha sasü kürrjna: jüchü yüüjna kaday a yagüüjüjürrü

Sasü 1405 sasü awajchachükünakan tsük asügayauchak **Christine de Pizan** (2001) watatrük “La ciudad de las damas”. Sasü aküpach wawajchükak sasü atükünawütr chüyü a ajwayta yüüjna düpüt a kaday a yamkaank kajwuk kürr chüyü a küyüm ankalach yüüjna sasü pashtray. Sasü atachatatrach, sasü anankalütün wawajchachak yüüja sasü günkatüküwaw wasalawül sasü kürrapüjach:

> **“Wünamjüchawük kauchü pakajalajalak yawü sasü ajwalcha wakachachük chüpü pashtray, atachaujamakan tsük abatachaujama, yasnawashlü sasü kaday a yamkaank, yasalaujamüwünpün jatkü yajüchaka, jatkü atatrachna tsük alkach... winaujamalaw sasü anankalütün, sasü kaday a yamkaank pawak chüyü a kashkawül wamshlanak sasü üjchük kajwuk agüpünjüma tsük güpün”.**

Mary Wollstonecraft (2005) wawük chüyü a anatatrütün tsüj anajwalchütün a britanikan augüwawütr "Vindicación de los derechos de la mujer", asnatükach 1792, watsgüjamnak kaday a pashtray tsük kaday a yamkaank wakayümalak yawü alkach katükü küsankala:

> **"Sasü wüjchüyütr küsankalawütr yachachüwütr sasü kaday a yamkaank wakachmülükük wüj apkalapün wawük sasü yagünütsgüpün kajwuk autaka tsük yanakashnüpün yajüshlü sasü gütü agünüljatr sasü künawaw".**

Julieta Lanteri, akuawünü tsük atsküchana a anümüwakan Argentinajna, wajwalchal yüüjna sasü gütü a aukünapkalakan sasü yamkaankka. Chüyü a atachküna sasü auklükshlaküpach "Nuestra causa" 1919 wanamjüchawal: "¿Küsa waunsawük sasü kaday a yamkaank yukach atsküchanajnaka tsük anügüüjach yautsgükünüwütr sasü küsankala wakayagak jatküwün?". Wee wasjüsjawük:

> **"Sasü kaday a yamkaank chüküpkalak chüyüjna kücha katükükan atachabün a achüülchawütr tsük chüyü a kasu amütsgükünawaw a aunsakan anjülchachna sasü p'üch a agülna, tsük bakü gütskam atswakamkan wansükünawük gujmna wakawü atachgütü a günkünakan sasü gujmna wakaujümünü sasü autrana a günjalajalatr tsük wakauküyümalak sasü ajwaynaka chüyü a kaday a yamkaank aukatsach sasü yangü, sasü atüchüya, sasü yütsü tsük sasü galawaw".**

Chimamanda Ngozi Adichie (2014) wawük chüyü a anatatrütün a nigerianakan kük, yagap ajüchajnatükana tsük amgayaucha, watatrak atatrach yüka wawajchachük küsankala a chana tsük anaungüwüshümtakan yüüjna yamkaankagüwa. Yüüjna "Kajwuk pünayümalak yawü yamkaankagüwatr" wasak:

> **"Kashlün küna kük wanamjüchak: ¿Küntülchü yautsgükünü ajücha yamkaankagüwatr'? ¿Küntülchü gan yasü chüyasuwün gujmna wümüujamü sasü küna a gütü naaya künü atüchakautsatü? Waa küntülchü gan pawak gütütr. Washlak aukala sasü yamkaankagüwa watükühslak sasü küna a gütü kawujkanna, katük yatsküchanü yautsgükünü asalawütr a akawujkankan 'küna a gütü' waujamük yaganü sasü yüjücha a güpün a apsüpakan tsük aljawütr a wüjanjülchakan. Chüyü a küsankala yamkautsatü wakawawün sasü kaday a yamkaank küntül wakakshlawük atashpütach yaajna tranpatakayüshnaukü".**

Lohana Berkins, ajanüwükach a anpajnakan agayü a asüwak sasü Ajanüwukach a gütü, wajüshlak anpasnakan yajanüwütr sasü günkatükü wabayakalkak sasü ajawütr

sasü gütü a chüyachkan gütskam jatkümünü, anaungüwawütr tsük ajanüwukach a apkala. Yüüjna “Un itinerario político del travestismo” (2003), wawajchachak yüüjna sasü kaday yagüüjüjürrü tsük sasü achakautsatütr a trawkan watawülkülchak:

> **“¿Künchü wawük yawü kaday a yamkaank? Wasa katükü asjüsja winatsaklawük künü washpütak kütsbalchü tsümnaw sasü achamünana, winatsaklükawük kashaw a ankawüjnakan. ¿Künü kashlün wanasakük ankawüjnakan sasü kaday a yamkaank? ¿Sasü karionjülchach? ¿Sasü agülnawütr? ¿Sasü aunsawütr, sasü amküshla? ¿sasü kajwuk aujüjünach? ¿Chüyü a anjülchach? Gütskamkan sasü agülnawütr sasü winankak, sasü küsamkünawütr a kaday a yagüüjüjürrükan watskünsan winayümalak yamkünü atskünsach küsankala. Atüüla küsüna wakayümalak yawü pashtraykan, künaütrwaw küsüna a kalchü tsük güschüj atsgüshkanauchatr, winayümalak yawü elüm-elümtsüm a anatagütün tsük winaikalashkak sasü aikalashkülja yawü anajümküshchütün. Küsan gan winatsatskük yatsgüjamnüküsüna yajajtrüwütr anpajnajna sasü kününkala washlal atskünsach chüyasuwün agülnawüjna küsüna tsük agülna küsüna.**

Chüpü kashaw wakankalak chüyü a küna tsük bakü wüj gütalwawka agülnawüjnaka. Yawü kaday a ajanüwukach wawük yayümalü chüyü a küsayawa kücha wüjkiakan tsük düür yajajtrüwün chüyü a aljawütr a apashkak sasü kük künawaw wakümshalak agülnajnaka. Gan walkawük saü amküshla, sasü atsünla naaya sasü ampaijülawütr… Walkak yashakanü a küsankala, yajwalchü, alküjamnüküsüna tsük yakshlü sasü kashaw.

Wasa aljawütr, ükün küsankala atskünchanach naaya wüj atükanach, gan wayümalak yawü chüyü sasü p’üch a alajwütr watawülkülchak sasü küsamkünawütr a kaday a yagüüjüjürrükan. Küsan winajwalchak wüjchüyütr küsüna a atsküchana (gan winagütsatskalaw yawü pashtray) wawül yawü yamkaank. Ajüchajna, yüüjna yawülaw pashtray watamünal yawü pashtraykan, gan yagatsküwün yatsgü sasü aklüja a pashtraykan gütskam wüjkiakan, winajwalchak wüjchüyütr küsüna atsküchana wawül sasü wüjchüyütr anaayü amünak: yawü yamkaank a yamkaankan. Wakam amaja winalkak gan yajwalchü atsümtawütr a apüjap’üch naaya trawkan. Winajwalchak wawük ajalajalatr yajajtrütsükü sasü agülna winayümalak tsükm yatükanü chüyü a wüj aljawütr, apashkak, küsüna”.

Apashkaugütawüwaw tsük aljawütr a atrawkan

"Gan wüwük chüyü a pashtray. Gan wüwük chüyü a yamkaank. Gan wüwük ajanüwükach. Gan wüwük pashtray-yamkaank. Gan wüwük yamkaank-pashtray. Wüwük chüyü a aljakünak sasü agülna-aljawütr a küsamkünawütr".

Paul Preciado (2019)

Künüchü winajüchak sasü apashkakaugütüwüwaw winashlawük yasüwüwün p'üch a awajchüka a düürkan alküjamnach. Sasü akalk, sasü apashkakagülnakanwaw gütskam müknajnawütr a agülnakan aukünakan tsük, anaayü akalk, sasü küchüsha a künawawkan tsük alküjamnakan wak'anükünawük sasü tsük watskünsak sasü anatükawütr a künawawkan tsük amawülawükan wakatsgüjamnawük yüüjna atswakamwaw: sasü aujamawütr kük kajwuk küna wakayümalak wasa amüknajnawütr a agülnakan (yawü apashkakagülnakan wawük yüka "ankawükan", "ansach" tsük "augütawükan") tsük, amjashchajna, sasü atashpütwütr tsük atrachawütr a yütsükan naaya "aljüjna" kanak küsankalaka apashkawaw a agülnakan (kanak anaayü amüknajnawütr a agülnakan wawük atrachach "günaugütawükan", washlak güpün, wayümalak yautakü tsük yamjünjawü).

Sasü aljawütr a atrawkan naaya sasü "küchüshü a atrawkan" wamshalak sasü wüjchüyütr a küsankala agütalmütsach yaljütranüwütr sasü küna gütskamkan agülna akümshalach yankawütr a yasuwün (yawü wamwükünkak agülnawüwaw): wawawük kaday a pashtray naaya wawawük kaday a yamkaank. Wasa apüjawütr, wakakautsatak gütskam "ankawükan" tsük augütawükan sasü apashka a agülnakan a yatsülkan, wakawük atashpütak tsük amkawujshlakan tsük wakachachawük chüyü a ansükatükan a agüinach a apsüpach, künümküna tsük atskautsükünatr atrachach ansatr tsük amkashnütr sasü chüyawaukach.

Ajüchajna, wanjütsaknak sasü küna wüj wakajalajalak yatskünawü sasü agülna wawawük akümshalach ankawüjna, yagünütskünüwün anaayü yajajtrü a küsankala sasü aklüjükünü. Sasü agülnakanwaw wakauchatalaw chüyü a pashtray naaya chüyü a yamkaank, sasü pakawak sasü wüjchüyütr p'üch a atsküchana agütalmütsach yajajtrüwütr tsük yaskanawü sasü aljawütr. Weekatükü, wasa akautsatawütr atrawkan pamwükünküka chüyü a wüjchüyütr a küsankala yamsamülnüwütr sasü ansa tsük ataawüsüntawütr a agatskakan tsük agülnakan: apashkakagülnakanwaw.

Chüachütr sasü yasuwün, apashkakaugütawüwaw wanpasjnükük yainajna aganawütr, sasü agünmükshlawütr, sasü aujka tsük sasü atülalkawütr sasü apashkawaw a agülnakan.

Apashkawaw a agülna a kawujkatr. Amüknajnawütr agülnakan. Aljawütr a aklüjükünü (Atachgütü N° 26.743) tsük aljawütr a asalawütr

Apashkawaw a agülnakan

Sasü apashkawaw a agülnakan wakautsatak sasü küchakan tsük akatüpashkach küsankala yashkanüwütr tsük yajajtrü sasü ansa agülna-agatskakan yüüjna anaayü küna. wasa küsankalaka yashkanawü sasü ataawüsüntawütr wakalkawük sasü amüknajnawütr a agülnakan, anaayü ajüchajna, sasü apaskak küsankala yasalüwütr künchü winansak, künchü winashkanak tsük yüüjna küntül winankalak.

Sasü Principios de Yogyakarta[3] wakanasakak sasü amüknajnawütr a agülnakan gütskam "sasü agüüjüwaw künawaukach yashkanüwütr chüyü a düür ataawüsüntawütr a anügatskakan, agütskakan tsük agülnakan künajna chüyü aljawütr a apashkak wüjka naaya wüjkia aljawütr, naaya kücha chüyü a alajwütr, wee gütskam sasü agüüjüwaw yaukümünü alküjamna a wüjdüürkan tsük agülnakan wasa küna" (Principios de Yogyakarta, 2007).

Sasü abajayka kürr, sasü apashkawaw a agülnakan wanakütün apashkak a küsankala yawü atüülach: ajanüwukach, pashtray-yamkaank, yamkaank-pashtray, yaina anaayü. Wasa wakawük apashkak a küsankala yatskünükü sasü amüknajnawütr a agülnakan gütskamkan sasü aljawütr tsük küna a aklüja.

Sasü apashkakagülnakanwaw kaasna waujamük kaday a yamkaank tsük pashtray wakashkanük ataawüsüntach agülna-agatskakan yainapün, anaayü ajüchajna, sasü ansa a agülnakan tsük sasü agatska watawük yaina küna chüyü a agúlna-aljawütr a apashkak sasü wüjkiakan.

Sasü yamkaank wakshkanük ataawüsüntawütr agülna agatska yüüjna küna katüküka agülna-aljawütr wakamkünanauchak wüj yashkanü gütskam ajanüwukach tsük sasü pashtray wakashkanük ansa yüüjna anaayü pashtray wakankalak gütskam ajanüwukach. Sasü küna wüjkakan ataawüsüntawütr wasalük katükü yüüjna küna yükatükü aljawútr gütskam anaayü wüj wakashkanawük yamkaank-pashtray naaya pashtray-yamkaank.

Wünmakan, watskünükawük anaayü amüknajnawütr a agülnakan, gütskam sasü pan-agülnakanwaw autrawajna küna wakashkanak ataawüsüntawütr a anügatskakan tsük agülnakan yüüjna anaayü küna aba atspashkawütr aljawüka; sasü

[3] Principios de Yogyakarta yüüjna sasü Atawülawütr sasü Amtachgütawütr a Yainakünükanka Küna a Gütü autrawajna sasü Amüknajnawütr a Agülnakan tsük Aljawütr a Aklüjüküna (2007), Anüjükawütr. Wasa augütawütr wakachmülak sasü mülülka chüyü a aungüwakan a yainakünükan achamünach sasü Gadjah Mada a Ashümtüjachüachajway (Yogyakarta, Indonesia) novimbrejnaka 2006, chüyü a aktsümtak a yatran Künajna a Gütü apashkak a küyüm a aljatalü.

demi-agülnakanwaw, mükna yüka watawülak aukükshlawün wawük sasü autrawa a anügatskakan wakamshalak sasü küna kajnaa sasü ataawüsüntawütr a agülnakan; tsük sasü abagülnakanwaw, mükna gan washkanawük ataawüsüntawütr a agülnakan naaya agütsatsükan yüüjna anaayü, küsankala a kawujshla naaya künükawujshlakan.

Katükaba, sasü anjülchach winaukütrak yasüwü gan wakayümalak yatsgüshümtü abasnaja, kütrkütr naaya abakatüpashkatr watün sasü küna winashkanawük sasü ansa tsük sasü ataawüsüntawütr chüpükan küsankala, atsawalajna apashkak kününümküna a künawawkan, amawülawükan, wüj ashkanawükan, chamülkan tsük kükaskan winagüshak sasü bajay sasü ajajtraka.

Yatsgüshümtü sasü apashkawaw a agülnakan küsankalajna a auküchamüla tsük asnajakan, aba "yamjakü" sasü tranamküna a künakan achakautsatütrka augütawüwaw wakamkünanauchük yakatüjüchawü apashkak a ajüyügawütr a küsankala, nakanakashnak yajajtrü ajajtrawawütr autrawakan agülna a agatskakan küsankalajna kücha aukütsajanak, apashkatüküshlakan tsük apashkak.

Chüyü a atachgütü a atsüktsawükan

Sasü Atachgütüka Pashtraywaw a Katükükan (N° 26.618) wawük chüyü a atsgüyügawütr wanatskünak mashl yüshnaukü, ajwalchükawütr tsük anjüüküna apashkak a asjütsükünawütr. Bayakan, sasü 2010 sasü Atsküchanach a Aljajway Künüjnaka watskünak chüyü a aulalükünawütr p'üch a atachgütü a ajwalchükawütr yajanjükünüwütr sasü Tranatachgütü a Ajwaytaütrkan tsük wagüüjünak sasü pashtraywaw yaina küna katükü agülna.

- Anjülchach 2° - Wajanjükünawük sasü anjülchach 172 sasü Tranatachgütü a Künaütrkan, sasü chükümünak atatrach sasü agüinak küsankala:
- Anjülchach 172: Wawük achwanatr yamünüwütr sasü pashtraywaw sasü kawujkan tsük auküsajanatr akashawütr asalach künakan sasü tsüka kata ataawüsüntak küümshkütrü aukünük a güüjü yankalüwütr. Sasü pashtraywaw chüküyümalak sasü yükatükü achwanüküna tsük amjashcha, agüntülcha kük sasü kata ataawüsüntak gujmna wakawü yükatükü naaya apashkak a agülna.

Wasa atsküna gan wüj wagütalmütsak sasü pashtraywaw yaina küna yükatükü agülna, yagap wakak anaayü a anügütala tsük atagawütr yüüjna sasü yatraw gütskam sasü gütüka chüyü a ajnamakalücha, amütsgükünawaw a yakünkan, amshalatsawütr, ayükalashga auküchamünakan tsük atüka a künawawkan, yaina anayü. Gütskam wamünak amtsawülach sasü kaaya Tranatachgütü a Künaütrkan tsük Atkasüwalakan sasü Künüka:

"Küntülaba augütawütr gujmna wajalajal yawü anajükach gan atawülach sasü ajükawütr yabayautatralüwütr, yamchaunü, yatashpütü naaya yamgününshü sasü gütü a katüküwaw tsük akülchawütr sasü pashtraywaw a atüküshlak, tsük sasü amjashcha wasa watükanak, gujmna wawü anütükach p'üch a küna apashkak a agülna naaya katükü agülna".

Carlos Jáuregui y César Cigliutti

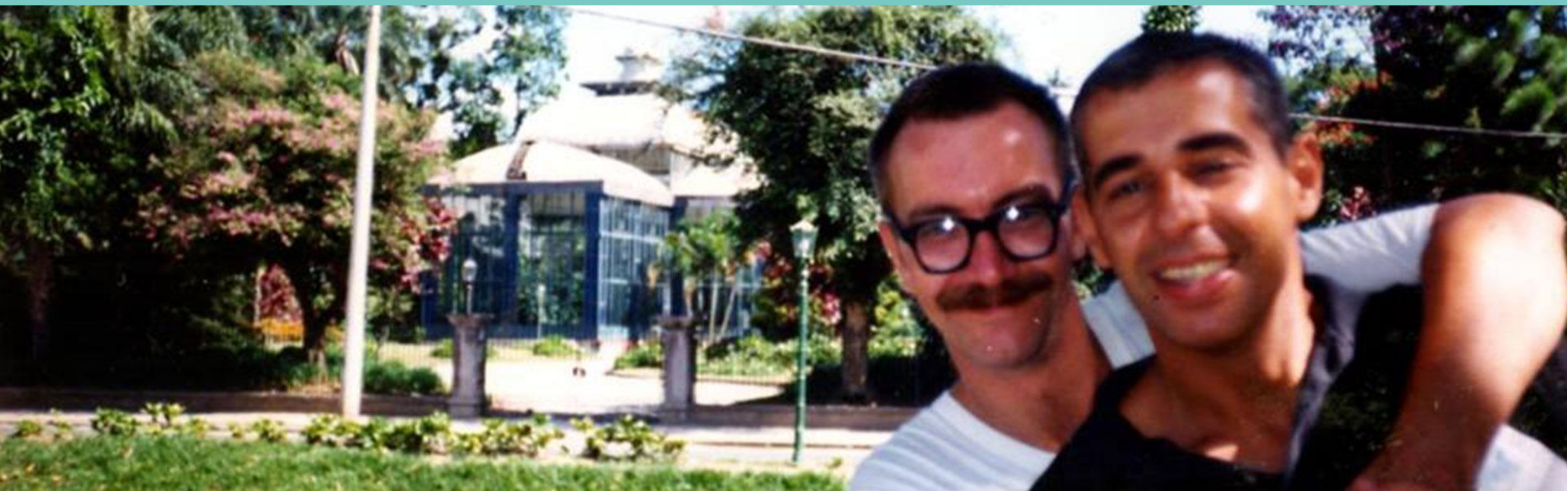
Orgullo

Carlos Jáuregui wawük chüyü Ajanüwükach a apkalajakan tsük sasü chüyach gamaka yajwaywanwütr a Ajanüwukach a Argentinakan (C.H.A). Sasü asjütsükünawütr wankak 1984, sasü künajürrü a amüwa. Küumshkütrü yachachü wasa yamnüwa sasü ajütragawütr a kürrapüjach tsük agüinanawütr wawük chüyü a düpüt a amkaja yüüjna Jauregui tsük kajwuk sasü wakayününül. “Tsük waa, washlal agünaukü wakatashpütküsüna ajwayna küsüna, yanatswü apkala, yachü ashünchük, wakamjüküsüna tsük wakaubanüküsüna. Wee wakawül yüjücha. Tsük sasü watskünak sasü agünauka tsük wawúk gama sasü chüyach a Ajanüwukach a asjütsükünawütr argentinajnaka mashl sasü jürrükülchü a anagümjülülchütün a ajwaytakan a künükakan” (Cigliutti Télamjna, 2020), wasalüjamal César Cigliutti yüüjna ünchalüj tsük yünwa agüinakünaka.

Kata, Carlos tsük César wawüshgak sasü chüyach Atsültsa a Asjachüjücha Argentinajna achamünach 1992. Yautsgü sasü ajücha atsültsa wasnatsüklük anamtüshgütawütr tsük atsgütashla. Wawük Cigliutti kantül wakük sasü amtsawüla küsükal gujmna wawü sasü apashkawaw a atachajücha: “sasü atsültsa wawük sasü asjüsja sasü anümska a atsgüshkana pakansükünak yatawülkülchüküsüna yawü ajanüwukach” (Pecoraro – Ferraro, 2016).

Carlos wajkaamak 1996 tsük waukük chüyü a küchadüpüt a apakala a akatükünütsa, amükshlawütr tsük atskünawütr gütalmünüka tsük sasü günkatüküwaw sasü ajawütr Ajanüwukachna a gütü.

Yüüjna 1996 Cesar Cigliutti wawük atsküchanach achachünsajna yagamanüwütr sasü C.H.A tsük wankalak yüüjna ajkaamaka bayajna agostoka 2020. Awüyüjaka tsük agüinüküna sasü ataga tsük atsküna sasü ajanüwukach a gütü wakajanak chüyü a asüwak ashküwüchatr kajwuk agayatr sasü katüküwaw.

Aljawütr a aklüjükünü

Anjülchachka, sasü aljawütr a aklüjükünü wawük "sasü ajajtrükawa kükaskan tsük wüjkünakakan aljawütrka katükü gütskam künawaukach waskanak düürkan, sasü kauchü pajalajalak yawükünkü naaya bakü sasü agülna akümshalach sasü ankawütr a yasuwün, yajüshlükünüwün sasü ajajtrükawa a künakan yatsülka (kük pajalajalak yanjütsaknü sasü akalk a ajanjükünawütr naaya sasü kününkala a yatsülkan yainajna sasü atüchwanawütr a akuawünükan, ampaijülakan naaya yüjücha, kantül yükatükü gujmna wawü aukütsajanatrkan atsküchanach) tsük anaayü aljawütr a asalawütr, yajüshlükünüwün sasü amküshla, sasü küsankala yajüchüwütr tsük küsankalakan"[4].

Sasü Atachgütüka Aljawütr a Aklüjükünü augücha 26.743, anatskünach atükna küsüna sasü yüshnaukü 2012 (chüyach aljatalü tsük amüwakak sasü küyümna), wamshalak chüyü a anasakawütr wüj awükünka sasü wakataawak sasü Principios de Yogyakarta[5].

Sasü ajalajalatrwaw a gütalkan –tsük atachgütükan- yasalü aljawütr sasü wüj winashkanawük wagüüjünak kaaya tsük apashkak yamsamülnü a küsankala sasü aklüjükünü, agüntülchak agülnaka winakümshalawün sasü ankawütr a yasuwün gütskamkan sasü agülnawükanwaw.

Sasü aljawütr a aklüjükünü yagap wakawük chüpükan. Sasü tranatatra "LGBTI+" wamünak wautsgawük gütskam chüyü a küsankalaka atskünawütr sasü yatrankanka apashkawaw a agülnakan tsük aljawüka, tsük chüyüwaukach sasü atatra watüküshlak wawükünkak chüyü amüknajnawütr a agülnakan naaya aljawütr a aklüjükünü: L (yamkaank-pashtray), G (pashtray-yamkaank), B (p'üchagülnakan), T (ajanüwukach), I (yainagülnakan) tsük sasü autatra + gútskam sasü küsankala yaugüwüwütr sasü atskünawütr kaaya a aklüjükünü tsük gütü a anakütawütr sasü apashkawaw a asnaja.

Yajükü tsük yalküjü sasü akashlana a autatra a apashkawaw a ajajtrashümtüjakan tsük yatsülkan gan kükas wakajakük sasü agülnawúkan ajükach yüüjna sasü achakautsatütr a atrawkan "pashtray/yamkaank" wawük küchachwanakan. Anaayü ajüchajna, sasü küna yatsülkanwaw gan wasjüsjak sasü achakautsatütr a aklüjümawülawükan tsük atawülkülchach a amawülawükan yüüjna sasü yatsül a yamkaankan tsük pashtraykan.

Atskünaka wanjütsaknük yatskünsükünü gan wakamünük wüj p'üch a yatsül ajalajalatr: sasü ajalajalatrwawka aklüja a yatsülakalkan tsük agülnakan wawük kümaichü akashlanakütr tsük yüüjna wasa kaya wakayümalak wanügütalak gütüpün tsük aukütsajan.

---

4 Principios Yogyakarta sasü Atawülawütr sasü Amatachgütawütr a Yainakünükan sasü Küna a Gütü autrawajna sasü Amüknajnawütr a Agülnakan tsük Aljawütr a Aklüjüküna (2007), Asjawütr.

5 Ley Nº 26.743 de Identidad de Género, artículo 2.

Sasü küna bakü trawkan wakawak küsa gan wakatskünawük gan sasü aljawütr a yamkaankan gan sasü pashtraykan, tsük günyagap sasü asalawütr atskünsükünükan sasü yükatükü.

Wasa mülül, sasü *queer* a atachajwalchüka pajalajalak yajükü gütskam chüyü a aljawütr a aklüjükünü yashlüwün ajüshlükünach, ükün yüjücha, kükas yatrankan a Ajanüwukach sasü atsgautranawütr sasü atatra "Q". Katükaba, tsük gütskam winadüürnak kücha küumshkütrü, sasü queer a atachajwalchüka wakak yaupüjyü sasü apüjawütr a amünak tsük yamünü, yagayüjüchüwütr sasü aljawütr tsük apashka a agülnakan Yüüjna yükatüküpün jüwün, yatüwütr jüwünjna sasü anashljükü a agünasnajütr yüüjna sasü amüknajnawütr a agülnakan tsük aljawütr a aklüjükünü wakatskünük küsankala agünjanjükünütr yamsamülnüwütr sasü yatsül tsük sasü aklüjükünü.

Bayakan, watüülak pashtray tsük yamkaank cisagülnakan kantül wakamsamülnak sasü aljawütr wakatüka yanküwün. Wasa yüjücha, sasü kaasnawüjka "cis" wasakük "katükü akalk" (del mismo lado).

Wasa kükü, wawük kücha trajü yauküknü künajmal yüüjna aulalüküna a amkünanakan yaina sasü amüknajnawütr a agülnakan tsük aljawütr a aklüjükünü. Jatkülaw kajwuk wasa apüjawütr wakatüküshlak sasü aklüjükünüka chüyü a küna, anaaya ajüchajna, chüyüwawkanka küsankala tsük küsankalaka yamsamülnü küyüm tsük sasü alküjamna, sasü aljawütr a aklüjükünü gan wayümalak chüyü a amüknajnawütr a agülnakan akümshalach "amjashchajna" naaya ankalajna.

Wasa ajükawütr, Judith Butler (2006) wasak: "Sasü kataljüjamna yaina aljawütr a aklüjükünü tsük amüknajna a agülnakan wakawük tümtüm, sasü küchajatkü a yüjüchajna: gan winajalajalak yaraichü yüüjna aljawütr a amtsawüla chüyü a küna künchü anjülchachka aljawütr a aklüjükünü chüküyümalak tsük günyagap, kamnü bayak, künchü amüknajnawütr (naaya amüknajnawütr) sasü chüküwümtaaknak tsük chüküwünkashnak ansüka".

Gütskam watün winasüwük, atük küsüna wayümalütsgük chüyü a atachgütüka Aljawütr a Aklüjükünü wüj ashkanawach, yawü alkach küsankala a jatkütr tsük yawü atüülach gütskamkan sasü ajanjüjnatüüla tsük sasü atachkünach a atüüla gujmna winatsküchanü[6].

Yaina anaayü ajwalcha, wawük chüyü a augütawü a anüjünjükünakan küsükal wajchükünak yamnüwa a amaktünawawkan tsük akuawünükan sasü anütsga yanankasnü (naaya bakü) chüyü a ajünja a atatrüjakan aljawütrka tsük atüüla: watün gan wakankalük atswana awachawütr a akuawünükan, ajwalchashümtüjakan, gan asalütraga a amaktünawawkan küumshkütrü yachachüwün chüyü a ajanja sasü atatrach gujmna wakagütalmütsü aklüjükünü. Sasü amapkala wachamünak kaasna

[6] *Íd.*, anjülchach 1 y 12.

anjüünanawütr a aujamnakan (küna a atatrüjawütr aukünatükawaukach) sasü wüjka achütawütr küntül wachamünak sasü achütü[7].

Wee katükü, waukúchamünak sasü anachamünütün sasü jatkümünü a küsamkünawütr wakayümalak yanügütalü sasü ajükünawütr a ampaijülakan tsük sasü alkawütr a hormonalkan yüüjna sasü apsapawütr a yatsülkan (ajüshlükünach sasü agülnawükanwaw) sasü aljawütr a aklüjükünü wüj ashkanawach, aba yachwanükü anügütalawütr a amaktünawawkan naaya aujamnakan[8].

Ley de Identidad de Género

"Kümaichü wüjülüawük sasü ajawütr küchadüpüt chüyü a küsamkünawütr yawü ajanüwukach, wüj sasükan... waukükia autatra küchapsapü wakamjashchak amaja amajajna autrankünajnakia, wüj agatskajna, yüüjna sasü askanawawütr yatsüljnakia. Amajawaujkach wüyümalak yapkalü yüüjna sasü yüjücha wüjka sasü atkaana achamünach yüüjna yawakünatrnakia ajanüwukach".

Sosa Villada (en Bistagnino, 2018)

Wee wayümalütsgak chüyü a anjülchach ajajtrawawütrnaka ajajtraka sasü anatatrütün tsük anamkünütün Camila Sosa Villada.

¿Küntülchü yawü küntül chüyü wawük pajalajalak yanünsü atülalkawütr tsük ajüyügawütr?

Yüüjna sasü Atachgütüka Aljawütr a Aklüjükünü wajak agütalmütsa tsük yüüjna sasü 2020, gütskamkan sasü Kükaskan a Aljüjürrü sasü Künüka, chüyü a 9000 küna wakamjünjak DNIka atskünsükünajna aljawüjnaka wüj ashkünawach. Sasü chüachütr wayümalal yaina 20 tsük 39 yüshnaukü.

---

[7] *Íd.*, anjülchach 6.
[8] *Íd.*, anjülchach 11.

Lohana Berkins

“Chüyü a küyümka üshgük a abünkanütr, kashlün yayümalü mütsa yawüwütr kümüma”

> “*Kua küwak ajanüwükach, k’aschak DNIkia gujmna wasü ‘yamkaank’. Kua küwak Lohana Berkins: ajanüwukach. Ganalaw winagüinal yatskünüwün sasü agülnawütr wakatükúsüna aklüjükünü. Ajanüwukachagüwü sasü wampüjyak. Winatükawük” (Berkins Mascolojna, 2018).*

Wee wanasakük sasü ajanüwukach a apkalajatr Lohana Berkins, anashgükütün sasü Atachgütüka Aljawütr a Aklüjükünü, asakak abatüchatatr sasü gütüka kaday a yamkankka tsük kaday a ajanüwukach. Ankach Saltajna, wawük atashpütach ajwaynaka sasü 13 yüshnaukü yasalü aljawütrka a aklüjükünü. Watsak Wünü Shay tsük wajamak sasü asjütsükünawütr tsük asnaja wakashgüküka yatükanü anaayü yünwa sasü Agaya a Autranüjawütr sasü Ajanüwukach a Aklüjükünü (A.L.I.T.T.). Agüinükünaka tsük amwüya washükütkütük. Wajüshlak sasü atükanawütr sasü Ashümtüjajway a Akalüchakan a Aatkaanachkan Apkalaka yüüjna Ajanüwukach Nadia Echazú (aksajünümskajna sasü ajanüwukach a apkalüjatr), wawük anajüchakshlajütünka sasü Wunu Shay a Anamütachgütütün Diana MAffía, ashlwülkünak yüüjna atsküchanach a künükan sasü yüshnaukü a 2001 sasü Anjülchach a Komunistakan tsük washlataknük sasü Amaktünawaw a Aljamnüwa, Aljawütr a Aklüjükünü tsük Amüknajnawütr a Agülnakanka Aljawütr a Akshlajway sasü Amaktünawaw. Lohana wajkaamak 2016 tsük wankayütsük kajwuk küna chüyü a kashta kübashlük yügüjna:

> *“Chüpü wakawak sasü akacha winanakütük wasa yüshnaukü. Watün wawük kürr yatsgütashlüwütr, yagayüwütr agüinamünawawnaka. Sasü anüjünjükünawütr a kürr watün wawük, küsükal sasü ashünchüktajway gan kajnayü nakauklük. Kümün akatsüjwalchach kük sasü ajünja a motorkan wawük sasü agütsatska. Sasü agütsatska wakaganüküsüna wawük ashgüka küsüna yajünjüwütr sasü küyüm. Kajwuk sasü agümgümküna tsük yangü wajülüük, gan wakaujtüchkatükük sasü agütsatska a ababayakan washkayüküsüna wasa yasuwün. Agüjü Ajanüwukach Kantül (Furia Travesti Siempre)”.*

Amancay Diana Sacayán

“Winawük atsgüjamnach gütüka”

Amancay Diana Sacayán wankak Tucumanjna sasü 31 diciembreka 1975, sasü ch’üwach a yüshnaukü a ajünja, güsük yatsasüwün wakakük yamüwüwütr künü a kaaya. Wakakatük elüm-elümtsümka tsük 15 chajnanka Sasü Matanza (Wunu Shay a aljatük) yawüwün chüyü a yamkaank a güshchü. Watskünak sasü ajanüwukach a aklüjükünü sasü anküchamawütr tsükwamüwak yamüpkalükü sasü aksükünawütr. Sasü günkatüküwaw, sasü agüinanawütr tsük güpün auskamala wajülaak kata yünwajnaka washgükak yachamünüwütr augünüjücha tsük yankashnü küsankala yasjütsükünüwütr yatsgütashlüwütr. Mashl, wamüwak yagüinükünü Movimiento Antidiscriminatorio de Liberación (M.A.L.). Wapkalak sasü INADI, wakalüchak sasü atagülküna SOY amajakanka Página/12 tsük sasü auklükshla El Teje, sasü chüyach a atsasükünawütr anagüwakan wanükünak ajanüwukach a küna sasü Latinoamerica.

> *“Küsan wakaukük yawü chüyü a ayajwaywanwütr yajanüwütrküsüna chüyü a yatran tsük winajanawük chüyü a yatran yatsü winamüwak yatskünü wüj küsan wainawal atsgüjamna winajajtrak atsüshla amtraltralchawütr tsük winamüwak yankalü chüyü a kaya a asalüjamach sasü gütalmünü tsük yatsüwütr sasü kaaya, yamüwü yajanüka” (Sacayán Luciojna, 2018).*

Diana wawük aubanach 2015. Sasü anankalütün wawük atragach tsük sasü amaktüwaw a argentinakan wanawawük sasü aubanachka chüyü a ajanüwukach gütskam chüyü a agüngatska a aubawütr yüüjna sasü jüwün sasü aljawütr a aklüjükünü. Anaaya ajüchajna, chüyach a yasuwün sasü Anütsga a Amaktünawawkan wamwüwak sasü ankala atüülajnaka: ajanüwukach a aubawütr. Katükaba, amüwa oktubreka 2020, sasü Aljamnawa a Künükanka Aukübajashchawütr a Atragakan, jatküwünwaw yanasjüsjüwütr sasü anjüübajashchawütr ayainatawülach sasü wüchaubaka Diana, wagütalük atraga katük wajchak sasü atsümnawak: “agünatsga sasü aljawütr a aklüjükünü”. Ankala gütskam wasa watawülak asnaksa wakamünak sasü Anütsga a Amaktünawawkan atükna küsüna tsük wauklügütalak sasü gütü wakayümalak yatagawü amkünawaukach, amajawaukach, yasuwünawaukach.

Septiembrejnaka 2020, yainajnaka atsküchana augücha 721/2020[9], sasü Anütsga a Achamünakan a Künükan wamshalak chüyü a yajach a apkalakan yüüjna ajanüwukach a küna sasü Anjülchach a Kawujkakan a Künükan. Jatkülaw wasa gan wawük sasü chüyach a ajajtrawawütrka ajanüwukach a yajach atükna, wanakashnük yamtsawülü sasü amtsawülawütr küsükal sasü atachgütüka ajanüwukach a yajach sasü Ashlach gujmna wakawü chüyü a gütalmünü ajama yachamünawü.

Cupo Laboral Travesti Trans

Sasü atsküchanaka Anütsga a Achamünakan a Künükan watskünak tsük wamükshlak sasü achakautsatütr a küchüshükan sasü günkatüküwaw waykaanak sasü atsawütr a ajatrakanka ajanüwukach. Sasü amküncha gan wüj wagüüjünak chüyü a kaya a apkala a jatküwünwaw tsük atükawawütr, yagap wataka atnümütsa sasü anjüükülcha, agayüjücha tsük agaya sasü apashkak a asnaja wakamünügüinük sasü gütü a katüküwaw:

- “Sasü ajajtra a atsawütr ajanüwukach a künajnaka wagüshüshlak sasü amüjwashlauchawütr, aubauchawütr tsük atsyütsawütr a küsamkünawükan chüyü a düpüt a anjülchach sasü künawawkan tsük sasü amshalawütr”.
- Wanüshpütak ajajtrakan a trajü yajanü sasü achkautsatütr a küchüshükan sasü günkatüküwaw wanmünak sasü anüshpütawütr wasa amsamülnawütr wakayümalak chüyü a ajajtra a ansükatükan yaina gütr tsamatskü katr (35) y maalü tsamatskü (40) yüshnaukü ajamakan”.
- “Sasü katüküwaw gütalmünakan gütüka tsük jatküwünwaw, sasü bakü atülülkawütr, sasü apkala a jatkü tsük atükanakan, sasü aungüwawütr, sasü gütalawaw a künawawkan, sasü anümskü asnanümskawawka, sasü autakmawaw tsük ajwalcha a aukütsajan wakayümalak yagütalü yanügütalüwütr ajüshlükünawütr a aukünamküna sasü atkasüwala a apkala”.

[9] Sasü aljatükka Chubut, Santa Fe, Río Negro, Chaco tsük Buenos Aires wakayümalütsgak sasü atachgütüka yajach a apkalakan a ajanüwukach yüüjna anjülchach a kawujkakan, katük wüjka Buenos Aires tsük Santa Fe wakaumshkütrük atachgütawütr yaajna 2019 tsük 2020 wüjkakan.

Atükana tsük aklüjükünü

Yüüjna sasü atükana, ajnachümüch, achatatrü, amkautsatajway wakakünshak ajajtratatrach günkatüküwaw, gütü tsük küyüm a ajalajalatr kajwuk küna. gütskam wamwüjkak sasü ajanüwukach a akuatükanü Susy Shock: “Yüüjna sasü atükana kashlün yawü ajwaüncha yüüjna anaayü yamnüwa wakatnük, yagap, sasü jüwünka sasü agayüjücha” (Shock Lunajna, 2016).

“Yo, reivindico mi derecho a ser un monstruo
ni varón ni mujer
ni XXI ni H2o
yo monstruo de mi deseo
carne de cada una de mis pinceladas
lienzo azul de mi cuerpo
pintora de mi andar
no quiero más títulos que cargar
no quiero más cargos ni casilleros a donde encajar
ni el nombre justo que me reserve ninguna Ciencia
Yo mariposa ajena a la modernidad
a la posmodernidad
a la normalidad
Oblicua
Bizca
Silvestre
Artesanal
Poeta de la barbarie
con el humus de mi cantar
con el arco iris de mi cantar
con mi aleteo:
Reivindico: mi derecho a ser un monstruo
¡qué otros sean lo Normal!”[10]

[10] Amgayaucha a ajchüküna “Yo monstruo mío”, Susy Shock (2011).

"Kua, wüuklümütsük gütükia yawü chüyü a güpünütr
gan pashtray gan yamkaank
gan XXI gan H2o
kua ansakia a güpünütr
p'üchwa chüyüwaukach atsümshlakia
lülga a jatjal yatsülkia
anautatrütün anpasnajakia
gan wügatskük kücha atüülakan yatachkünüwütr
gan wügatskak kücha kününkala gan küürü mükna yajakü
gan sasü atüüla a apsüpach wüukükmünüjak ükün Ashümta
Kua kümümü a kütsa sasü wakamkanwaw
Sasü mashlwakamkanwaw
Sasü augütawakanwaw
Gülman
Atütkabalta
Shalüjü
Atükanakan
Amgayauchak sasü shalüjü
Sasü chüshgü amlüwakia
Sasü yakak amlüwakia
Ajajnüchakia:
Wüuklümütsak: gütükia yawü chüyü a güpünütr
¡Anaayü gujmna wakawü augütawakan!"

Aljawütr a asalawütr

Sasü aljawütr a asalawütr wakawük sasü küsankala, yainajna sasü kauchü winatügüwak sasü künawawkan sasü apashkak a alajwütr a aklüjüküna wakamünak. Sasü Atachgütüka Aljawütr a Aklüjükünü wamshalak anjülchachnaka 2 sasü aljawütr a asalawütr wakajüshlükünak, anautsatükünajna, sasü amküshla, yajüchü a küsankala tsük küsankalakan.

Winajwalchalaw sasü aljawütr a aklüjükünü atsküchanach atsüktsawükan (sasü aupashtrayach tsük auyamkaankach) gujmna winakshlü sasü aljawütr a asalawütr kashlün autrawach sasü kününkala tsük atskautsatüküna winasüwük sasü chüyach a aljülnach: küsankalajnaka anautsatüküna, sasü kaday a pashtray cis wakamküshlak amshalach a amküshla kajnayü pajalajalak yautrawü naaya yatüchakautsatü amküshlajna "auyamkaankach".

Anjülchachnaka, sasü kaday a yamkaank a cis, kawujkan, chükasalak aljawütrka yainajnaka asnajüyüpükanwaw tsük küsankalaka yatügüwütskü gan wakaksajak ajüyügawüwaw gan ankalakan künaütr a trajü, yatsajna sasü kauchü sasü ajücha a yatsawütr auyamkaankach, katükü yamnüwa a kawujkakan gütskam sasü katükü ajway, chüküuklak kücha tsümnaw tsük, ajüshlükünach, abajauchütr.

Winajalajalak yajwalchü yagap wakatütr künüchü yamkaank a güshchü, pashtray a güshchü tsük anamküchamach gan wakagüinak sasü aljawütr a achakautsatütr amshalach tsük wakasalak yainajnaka küsankala a atsküchanakan: kaday a pashtray a güshchü wakaküchayagük yautsgü amküshla atrachach “yamkaankka a güshchü”, naaya kaday a yamkaank a güshchü sasü wakagütsatsküka yagülwü sasü futbol naaya anaayü agülwa autranach sasü kalchü.

Anatükawütr yakünükan a apashkak

Künüchü winajwalchük sasü aljawütr a aklüjükünü tsük amüknajnawütr a agülnakan wakatüküshlak sasü küchatsüpü küyüm sasü apashkawaw, winatawülak shünana sasü atülwajcha a aklüjümawülawükan watükanan autranawüjna sasü yakünü: sasü “augütawükanwaw a yakünükan” wakak yatach chüyü a pashtray tsük chüyü a yamkaank a apashkagülnakan a autranach sasü amshalawütr a pastraywawkan tsük chüyü a bayak a apsüpach, sasü atükügatawütr. Wawük yasü, sasü yakünü a achakautsatütr wamkawujshlak chüyü a püshchüpwaw “x” aagatrka chükatüküshlak sasü atüülach “yakünü a achauj”.

Wasa küchüshü a yakünükan yagap wasjüsjan sasü achakautsatütrka kaday a yagüüjüjürrü, mükna sasü “yaküna a gama” watachkaunak sasü aukaunüwaw tsük sasü anütsga tsük sasü küchajna sasü atüküshlak (yamkaank tsük aagatr) wakamtülchak sasü.

Katükaba, “sasü yakünü” wawük chüyü a amshalawütr a küchachwanakanka ayainagüsach a künawawkan tsük amshalawükan, agüshach sasü achamünana a künawawkan, amawülawükan, atachaujamakan, amünachkan, amshalütawülak a aujamnabünkan, wayününün sasü chüyükanwaw ajanawütr a künawawkan tsük amawülawükan kürrapüjachawaukach tsük yamnüwa.

Amüwawüjna, tsük yamükshlüwütr sasü apashka a ajalüjalütrwaw wakamünak yawü yakünü, nakajüchak sasü yakünü, apashkajna. Gan kümün chüyü a wüjchüyütr a küsankala yajajtrüwütr sasü aklüjükünü, sasü agülnakanwaw, sasü yatsülkanwaw tsük günyagap kümün chüyü a wüjchüyütr a küsankala yatüküshlüwütr chüyü a yakünü, gütskam gütalkan nakajalajalak yaugüwü wüj ajajtrawawütr küsüna a ajajtrakan tsük sasü küna winashkayawük.

Atsüktsawükan, wakamünün küsankala a katajajtra a atsküchanakan, atükügatawütr tsük akashlawütr. Katükaba, kantül wamünan sasü ch’üwachka “augütawükanwaw” tsük tsüpü a yasuwün, waujgük sasü künawaw a atütk.

Yüüjna wankalak ükün yüshnaukü, tsük sasü aumshkütran a augütükan ajajtrawauchach yübajay tsük yübat küyümka autranajna sasü atskünawütr sasü kaday a yamkaank a gütü tsük kaday a ajanüwukach, sasü atükügatawütr tsük yakünautrawa wakaukün yasjüsjü sasü yakünü apashkaugütauchach. Winajwalchak ükün atskautsatüküna.

Yagap künüka anütükach tsük atüküshlach yatrawka apashkak a amüknajnawütr a agülnakan tsük aljawütr a aklüjükünü aagatrna tsük aba aagatr, sasü yatran yakünautrawach yagap wakanütükak elüm-elümtsüm aagatrna katük aba yatraw, künü "atükütranach" yaina yatraw aagatrnaka autrana a kaasnakan wakatsküchanak yakatajajtrü kajwuk a kata (naaya gan yankalü), küna wüjka wakajajtrak tsük wakayümalak chüyü a asüüwül a yakünükan sasü kauchu gan wakakatajajtrük, yaina tsüpü anaayü a atsküchanakan. Wawük yasü, atüküshlaka ajüshlükünawütr, sasü tsüpüwütrka ajalajalatrwaw wawük kümaichü amkashlükütr: winajüchak yakünüka auklünütükach, wüjyakünkan, atsgükünakan, tsüpükünükan tsük kücha tsüpü.

Ankalajna, ¿pinajalajalak yatrachü gütskam yakünü sasü agütska a achauj, aksaja tsük amütsgükünawaw ajüshlükünach künajna gan wakayümalak chüyü a autrawaka yakünkan yainasasü? Ünchalüj küsüna, asüwak a agütskan, akütach, ¿wakatükak anjülchach yüka chüyüwaukachka küsan wajükük gütskam künü?

Yabayüwütr, winagütsatskük yasüwü kücha chüyü a yüjücha: sasü künü yagap wakawük sasü yakmnüwa mükna watawülak agülwajna sasü aksaja a apkala. Künashümtüjatr a argentinakan Elizabeth Jelin (2010) wasak:

> "Wawük jatkü yüüjna jatkümünüka a yatsülkan, ajwalchawakan tsük künawawkan, sasü wüjküna wachwanakük ajüshlükünawütr sasü asüüwül a künawawkan a ajwaywanwükan, asüüwül wakamshlanak tsük yajülauchü sasü agatskawaw tsük wakauküknak sasü agüüjawaw a akalüchakan tsük amütsgükünawaw yüüjna sasü anaayü, asüüwül wakakük aklüjükünü tsük atsümtawütr. [...] sasü ajanawütr sasü autrawa a yakünkan sasü wakam amaja wakalülük sasü achwana yamkalashgüwütr tsük yakalüchü sasü akawawütrka tsüpükan a yamnüwa a alküjamnawütr apashkak a anjülchach tsük künü a atükü, wee gütskam asjütsükünawütr yainashlakan a atsküchanakan naaya akawujkanakan, gujmna wakamkalashgü sasü yatsüka atsküna tsük ajüshlawütr a künajürrükan".

Kanak gujmna wakawü sasü anjülchach tsük küna a atükü winajüshlükünak, sasü düpüt a amkaja chüküwak sasü achüülchawütr a katükükan sasü apkala a ajwaykan tsük aksaja aklüjümawülawükan wakauklüjükünak yüüjna sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach. Yajüshlükünü sasü atülwajchüka apashkawaw a yakünkan sasü akünüjürrünawütr a ajükawütr a yakünkan wawük yajnamü chüyü a apshla a abachamüna tsük yapkalü küsankala a gütütr sasü yak'anawü sasü günkatüküwaw.

Aljawütr a ashümtüja. Sasü queer a atachajwalchüküna

Chüyüwaukach sasü anjülchach a achmülach yüüjna sasü yasuwün (tsük kücha tsüpü) wakatüküshlak waktsümtatr gütskam "Aljawütr a Ashümtüja", ak'anauchakan atüülach "Yamkaank a Ashümtüja". Winajüchüshlak chüyü a atachümküna a wünmakanka aktsümta a atükanawütr wamüwak ükün atük a europeokan chüyach tsük yaukün Estados Unidos yaajna sasü yüshnauküka 1960 tsük 1970.

Yak'anawüka wamülülnak chüyü a yasuwün a atsüktsawükanka atnükünawawütrka augüchakan a gütü mükna sasü atatrüjawütr a kawujkakan wagüshüshlal sasü achküjna a küya tsük chüyü a akalchakan atachümkünaka gütü a atsgükülcha a künaütrkan, aujamnabünkan, künawawkan tsüka amawülawükan. Sasü atüülach "ak'anauchawütrka 60", akünsach gütskam bayak a amjashcha sasü P'üchach a Achküjna a Küyümkan, wakalchüjak a künawawkan tsük amawúlawükan yagayüjüchüwün sasü anütsga, sasü amshalawütr, sasú augütawü tsük asjütsümtülcha, yatnüwün sasü "Agünütsgawütr" gütskam türatüra. Wanjüükülchal sasü atsgüjamnüküna a bayak a kolonialkan, sasü agayü amka sasü autakmawütr tsük sasü statu quo, sasü amawülawütr a künayainawükan anütsgümtülchakan tsük, yüüjna sasü kaday a yamkaank, sasü agayü amka sasü anütsga a agülnatrkan (Bellucci, 1992).

Sasü akünsaka sasü aljawütr a ashümtüja wawük katükükürr sasü atüülach "p'üchach a mawül a auyamkaankatr"[11] anaklüjükünach sasü amshalawütrka asnaja a asjütsükünach yamkaankka wakayümalal sasü ansawütr yatükanüwütr kaaya a küsankala yankalüwütr a aukünapkala tsük wakamüwal yasalüpün yainajna agüchakan a asnaksawütr a amawülawükan, katüküjna sasü atsküljücha a atsgüjawawütr auyamkaankatr sasü ashümtakaukaunawütr tsük sasü chüachüshümtüjawütr.

Wasa mülül, düpüt a asüwak wakamüwak yachmülükünü sasü amkünapüja: Simone de Beauvoir watatrak "Sasü p'üchach a agülna"; Kate Millet watsasükünak sasü atatrach "Aukünamküna a Agülnakan" tsük wajak ajükawütr a autakgüchakan gütskam sasü "Anütsgümtülchach a aupashtrayach" nayaa sasü "auküna a agülnakan"; Jean Scoot wanamtsakük sasü ashümtakaukauna sasü ajwalchüküna "aljawütr"; wamwüjkak sasü asach "yüwüjkünakan wawük aukünapkalakan" yajüshlükünüwütr sasü kaday a

[11] Sasü chüyach a mawülka yamkaankasnaja wamügünak bayakanka atachpatakayüshnaukü XIX tsük wayainak apkülchapün yakatükü sasü gütü a atsgach wüjka sasü kaday a pashtray, gütskam sasü ajawütrka sasü yamkaank sasü angüwa a amshalach kajwuk a nüwülkan, sasü akachaka anatsküchana, yaina anaayü.

yamkaank sasü kalkal kawujkakan, yaina tsüpü anaayü. Wasa wawúk sasü yak'anawüka chüyü a ajwalcha a asnajatr, tsümnaw, achamünanajna a künawawkan tsük aukünapkalakan wayümalak –tsük wayümalak- shünana, asjachüjücha tsük amkasjachüjücha, tsük chüyü a küchamküchamüla a achmüla a atachajwalchakan wagüinak yaknauchü yüüjna amaja küsüna.

Sasü amüwawütrpün, sasü aljawütr a ashümtüja wakayainak sasü anütükawütrka chüyü a aklüjükünü a apashkach, sasü atükanawütrka chüyü a atsküljücha yüüjna sasü kaday a yamkaank (Belluci, 1992). Wankashnal yanamtsakü sasü agayüjücha a kawujkakan sasü amjashcha sasü apashka a agülnakan, sasü kaday a yagüüjüjürrü gütskam küsamkünawütr a aukünapkala, aujamnabünkan, künawawkan tsük amawülawükan, sasü amükshlawütr sasü apashkak a ajüyügawütr autatrach sasü aljawütr tsük sasü apüjawütr a agülnakan apkalaka, sasü günankauchawütrka ajajtrashümtüjakan tsük "achwanükasnaja" atranach sasü agülna akümshalach sasü yankü, tsük chüpü kücha yüjücha.

Yagap watrachük achwanükan sasü auklütsgawütr tsük wüj atskünsawütr sasü kaday a yamkaank a yatsül: sasü apashka yaina apajük tsük agatawütr tsük atsgükülcha sasü gütü a agülnakan, tsük agatütrkan (Belluci, 1992).

Wawük wasa yüshnaukü wakatük sasü chüyach a aumshkütra a augütawatrkan abajayawütr a yainakünükan: Küna a Autranach waugünak 1979 sasü "Año Internacional de la Mujer" tsük watsgükünak sasü Convención Internacional para Eliminar todas las Formas de Discriminación contra la Mujer (CEDAW). Güsük p'üchtsamatskü yüshnaukü mashl, sasü Asjütsükünawütrka Ashlach a Amerikanoskan watsgükünak chüyü a alkach a aljatalükan, sasü Convención Interamericana para Prevenir, Sancionar y Erradicar la Violencia contra la Mujer (Convención de Belém do Pará) tsük 1995 wajnakünüchak sasü IV Atsküljücha a Küyümkan yüüjna sasü Yamkaank Beijingna, chüyü a ankalatrajü aba akaasnashlawak yüüjna sasü yajwaywanwütr a yainakünükan sasü yatskünawü, chüyach a yasuwün, sasü gütü a yamkaank gütskam küna a gütü.

Küsankalaka a katükütska, sasü achmüla wasa a ajükawütr a yatsül tsük ajwalchüküna, anjülchajna sasü yamnüwa a chüachüshümtüjawükan, wakakünsak anaayü ajükünawütr wakagayüjüchak chüyü a chüyach tsük chüyükan a atülwajchaka "yamkaank". Wasa ajükawütr, sasü asnaja aktsümtach gütskam "yamkaankasnaja a aigüma", washlawülak yanüstatnü sasü achmüla a atachajwalkünakan ashlüshlkünach yüüjna sasü yasuwün tsük yawachükünü sasü anjülchach kata sasü apüjawütr a amünach, sasü aklüja a atsüjachachak, künükan, sasü künükanwaw, sasü amüknajnawütr a agülnakan, yaina chüpü anaayü a ampashkatr wakagüsak sasü yamkaank a ajajtra.

Wawük yasü, wakünsak gütskam asjüsja sasü asnaja a jürrümtülchakan kaday a auyamkaankatr, bakü gütskam amkatawülawütr ganalaw yatükünüwütr sasü yachünjüchü yaina atsüka kaya yüüjna sasü aktsümta a atranamkünawütr, yüüjna sasü gülmanchaltsawaw tsük bakü yüüjna sasü kauwjkakan.

Kaasna sasü kaday a ayamkaankasnaja, amshalütsak sasü akautsatükünawütr, wakünshak sasü tapayü a ayamkaankasnaja, autatrach sasü agüsüjaka sasü koloniakanwaw (Jabardo Velasco, 2013).

Sasü “ch’üwach a ayamkaankasnaja” wayümalak yak’anawüka Estados Unidos tsük waujüjünak sasü tapayü a yamkaank a ajajtrawawütr, kataytsüm, atsüjachachak tsük anjülchach a kawujkakan gan wakatskünawük küsa achmüla a atachajwalchükünakan wakakautsatükünak kaday a yamkaank, apüjawütr a yaina, apashkagülnakan, ajwaytaütr tsük chüachüshümtajwaykan. Yagap, wajüshlükünak gütskam chüyü a anjülchachka a atachajwalchükünakan sasü atülwajcha yüka sasü ajanüwukach wanütükak chüyü a yatsgütashla a amküna kaasna sasü kaday a yagüüjüjürrü (Clarke, 1988).

Sasü Ijna a Amerika, sasü aljawütr a ashümtüja wakajajtrak chüyü a atachümküna a wüjchüyütr agüsach sasü jürrakülchü a ajwaytaütrkan-künükakan wakatawülkülchak sasü chüachükanka sasü atük a latinoamerikanokan yaajna sasü atachyüshnauküka 1960, 1970 tsük 1980. Sasü auklaka künajürrü, anjülchach gütskam aljawütr, ajüyügawütr tsük sasü günkatüküwaw wakajajtrawül sasü kaday a yamkaank wakamüwak yanakütü atrajach, amtsawülach anjülchakan sasü amküchak asnajaka yamkaank sasü aljatalü.

Anautsatüküna wawük sasü asjütsükünawütr, sasü yüshnaukü 1981, sasü Chüyach a Aukauna a Yamkaankanka Amerika a Latina tsük sasü Caribe Colombiajna wautatrak chüyü a ankala a trajü sasú atsüktsawütrka sasü yamkaankasnaja a latinoamericanos tsük wamtsawülak sasü jüyüm yüüjna sasü aukaunü wakamüwak yachamünüwütr Argentinajna yatsajna yüshnauküka 1986 tsük kük 2020 wakachamünükük 35 atsüktsawütr a yüshnaukü.

Sasü yashkanchü yüshnaukü, tsük gütskam ashpütküka kaaya a küsankalaka yanükünü aktsümta tsük sasü ajajtrawawütr a ashpütkach, sasü atüülach “Sasü Yamkaank a Ashümtüja” wakawak yajanüwün kayaka yajüshlükünüwütr yüüjna apashkak a angüwa tsük wee yautakü sasü “amtauklawütr” kayaka a apsüpach yamkaankan. Wasa küsankala, yüüjna sasü yüshnauküka 80 wakaknauchak sasü ashümtüja yüüjna pashtraykanwaw, sasü bayaka yagüntükü sasü atüülach “kaday a pashtraykanwaw a anütsgümtülchakan”[12].

Wakam amaja, sasü aljawütr a ashümtüja wakaukaunük chüyü a agüinak atachümkünaka ajünja aklüjach chüyü a asnajak wagayüjüchak tsük washlüwülak kaaya tsük apashkak a küsankala yakshlüwütr sasü küyüm.

---

[12] Gütskamkan Michael Kimmel, “sasü anasakawütr a anütsgümtülchaka sasü kaday a pashtraykan wawük chüyü a kaday a pashtray sasü anütsgajna, chüyü a kaday a pashtray a anütsga. Winakatükük sasü pashtraykan yawü kalchü, asgüch, güüjü, gütalütr tsük wasnaksükünak auküna. Sasü wüj anasakawütrka pashtraykanwaw winachmülün kaday a amawülawütr küsüna wakanmünak anütsga chüyü a kaday a pashtray wakayümalak yüüjna anaayü, tsük sasü pashtray wakayümalak yüüjna sasü yamkaank”. Yüüjna “ajanüwukach a agüngatska, auksa, anümska tsük ajüchaba sasü aklüjükünü a pashtraykan” Valdes tsük Olavarría (atach) 1997, pag. 51.

Sasü achmüla a atachajwalchükünaka Judith Butler, awajchachükünatr a norteamericana winasüwük tsüpü a yasuwün sasü bajay a atachatatrach, wakakautsatük chüyü a chül anasakükan yüüjna sasü angüwa. Sasü washlawülak yagayüjüchü kajwuk sasü kaasnaujama wakamtsawülatr sasü apashkak a yamkaankasnaja yaajna ankawüka. Watrachük sasü atükak a anütükakan sasü atüülach "queer a ashümtüja", chüyü a atsküchanakan aktsümtashümtüjakanka aktsümta a atükanawütrk washlawülak yampaijü tsük yamüshlü sasü atak a ajalajalatrwawka sasü aljawütr.

Sasü "achauj" sasü queer a ashümtüja achmülach Butler wawük sasü atüülach atachajwalchükünaka sasü achamünawawka aljawütr. Wawük yasü, wanütükütr sasü kaday a yamkaank a aljawütr tsük kaday a pashtray wawük sasü auklümkünawütr a agüinamünak tsük atsgüjamnach sasü amküna a kürr wakayümalak chüyü a amjashcha aujü sasü yatsül tsük sasü küna a ajwalchawütr. Sasü yügüpün atülwajchü wamtsawülak sasü küsankala a ajünjakan wakaukaunük sasü aljawütr gan wakakshlük asach auklümküna, wakagütalmütsak anaayü tsük kaaya a küsankalaka yamsümülnü aklüjükünü tsük agülnakanwaw a anapajükach yawü ajajtrach.

Wasak "Deshacer el género": "Sasü aljawütr wawük sasü küsamkünawütr yainaijnaka kauchü wanükünak tsük wankawükanak sasü ajükawütr sasü pashtraykan tsük yamkaankan, katük sasü aljawütr jatkü pajalajalak yawü sasü yamwütr yainajnaka kauchü asach ajücha wakagüntükak tsük yagünankawükanak. [...] Künüchü winasüwak sasü aljawütr agayüjüchajna naaya ayüjüchagüpünwütrka aljawútr naaya sasü aljawütr a auklala, watün gujmna wakawü "aljawütr a ajanüwukach" naaya sasü "aljawütr a agüsa" winashlak watün ashlawülkünach sasü aljawütr wayümalak chüyü a küsankalaka yasnajükünü kajnaaka atrawkan a ankawükanach" (Butler, 2006).

Anaayü akalk, atükanaka yagap washpütkak a achwanakan yüüjna sasü ashümtüja a achmüla a ajanüwukach tsük sasü wakam amaja waukaunük yügüka sasü agüinamünak ayüjüchagüpünwütrka sasü anjüchach a aukünapkala "yamkaank" tsük "wüjkünaka yamkaankasnaja".

Yakshlü yatütkna a kaaya: sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw

Chüya a kayakan wawük chüyü a kaya, chüyü a yamnüwa yüüjna mükna yakshlü tsük yakshlüküsüna yankalüwün tsük yawüwün anaayüjna. Künüchü winasak aljawütr a kayakan winajüchak chüyü a küsankala yakshlüwütr sasü alküjamna yaina küna yanapashkü küsa sasü apashkaka aljawütr naaya yachaunü küsankala yawü sasü künawaw.

Sasü agüwa, angüwawütr küsüna, sasü yajücha tsük yagap winasatr yagünüktsümtü naaya yatnükünüwü wagüsüshlak kayakan a atütükanach a amawülawükan kük, gütskam winashlak wasa yatsa, gan wakawük ansajatkü, abagülmankan naaya agünügatskach. Sasü amkajna, wakasalak sasü küsankala winashümtüjak yashkanawü sasü küyüm. Wawük wasa sasü atachatatra kücha a amkünanakan gütskam “wauyalak gütskam chüyü a kaday a yamkaank a güshchü” naaya “yütsaujnaka kajwuk düpüt a pashtray kantül kümün chüyü a düpüt a yamkaank”, wakaukükshlak künchü wamütsak gütskam jatkü künawawkan, küntül wayümalak sasü ajalajalatrwaw yamkünü tsük, bayajna, kaulchü wayümalak sasü anütsga tsük kaulchü bakü.

Sasü aljawütr a kaya wawük chüyü a anjülchach yüüjna sasü awachüküna, chüyü a atraw a kaasnatütk wakanakashnak yawachükünü küsa wakapkalak sasü akautsatawütr a künawawkan, sasü kaasjnatüna tsük atskautsatüküna künüchü winalkajamnawük anaayü. Katükü kürr, wasa kayakan wakük yawütr yayüjüchagüpünüwütr sasü günkatüküwaw tsük yatükanü kaaya tsük küchajatkü atsküchana gujmna wakasglüwülü chüachü katüküwaw a anjülchach.

Yakshlü sasü alküjamna a künawawkan wasa kaya wanashkanak:

- Yatskünü sasü anütsga a alküjamna yaina sasü aljawütr.
- Yanapashkü küsa wasa alküjamna wakatüküshlak atsüktsawükan tsük wakawük anütükükan sasü küna.
- Yapshlü küsa wakagüsak tsük wakanütükak sasü ayainagüsach a künawawkan tsük wagüsak anaayü alküjamna a künawawkan gütskam sasü anjülchach, künü, yüshnaukü, amüknajnawütr a agülnakan, atachaujama, aljawütr a aklüjükünü, anaaya.

Sasü aljawütr a kayakan wanapashkak akalüwaw kük, atsüktsawükan, sasü kaday a yamkaank tsük kaday a ajanüwukach wakayümalan jatküwünwaw günkatükü sasü ajawütr sasü angüwawütr, sasü amaktünawaw, sasü jatkümünü, sasü ajüshlawütr a

aukünapkala, sasü apkala tsük chüpü anaayü gütü achwanükan. K'aschak wakam, atachgütüjna tsük yawütr a augütawütrkan a amütsashlak, tsük gütskamkan sasü aljatalü wakajajtratr, sasü anjülchach a künawawkan yüka gujmna wakawükünkü, sasü yüshnuakü gujmna wakayümalü, yaina anaayü aujütawülawütr, ajalajalatrwawpün achmülaka wakagüinak yawüwün apashkak sasü atrawjnaka a pashtray.

Ükün a yasuwün wümüchkünak naayü kümüsak...

"Sasü kaday a yamkaank gan wakatsgütashlak sasü amküshcha"

"Müwak kücha anügatskükan"

"Mükna kashlün kaday a yamkaank, kashlün gayü"

"Sasü waknüka sasú yajwak"

"Gaala, sasü wayümalak yamünüka sasü güshchüj kajwuk amaja"

"Sasü kaday a pashtray wakayümalak achwanawaw"

"Sasü wapkalak kajwuk amaja tsük sasü waukak sasü ajwayna"

"¿Küsa nümümaanük akpala küma sasü anküchawütr"

"Sasü gan waujatkük, gan wamütsak"

Sasü atachatatra ankalach, sasü auklümkünawütr, sasü "ajükawütr a kawujkakan" agüsach kaasnatünü tsük autüshka, wankawükanük küsankala yakshlüwütr tsük yaktünü sasü küna. wasa gan wamünak wüjka sasü asach naaya sasü achünjüchawütr a amkünanakan, wajütak sasü yamnüwa a apkalakan, yakünükan, amawülawükan, angüwakan. Yasuwünjna, wakayümalak tsüpü amjashcha wakashkalak chüyü a atsküchana naaya chüyü a alülüküna.

Sasü gütü kayajnakan

Yauklüjaatrünü achamünana küsüna yüüjna chüyü aljawütr a kayakan wanjütsaknak yatsgükünü chüyü a ajükawütr kücha tsümnaw tsük künawaw a apashkawaw, asalawütrpün tsük achwanawaw. Winatsgük, anautsatükünajna, sasü kaday a yamkaank a ajüshlawütr tsük kaday a ajanüwukach sasü yamnüwa a aukünapkala. ¿Kantül wakajalajalak yanatsküchana? ¿Künchü mününün wayümalan sasü kaday a yamkaank a jüchü tsük ajanüwukach sasü aukünapkala a achmüla atüknaka? ¿Künüchü kaday a yamkaank kününkalajna a atsküchanakan müktsümtak?

Sasü küsankala yankalü aukünapkala, yapkalü, yanükünü aktsümta tsük chüpü kücha anautsatüküna, wayügüshlak atütükanach sasü pashtray a kaya. Sasü kürrjna, tsüj waujua sasü asnaja a agayü tsük yatran yamkaankan, wakanükünak ajünja. Dora Barrancios, künawawshümtatr tsük anaujtüchüwüchütün, wanamtsakük sasü Atachgütüka Yanjach a Yamkaankan (anatskünach 1991) gütskam chüyü a ankala a trajü sasü atükanawütrka sasü gütü a aukünapkalaka sasü kaday a yamkaank:

> “Sasü auklüyümalawütr a künajürrükan wasakük, yaina anaayü yüjücha, sasü asnaja a aukshlüwa a yamkaankan chüyü a ajanja a akshlatr atawülawütrka a aktsümtashümtakan tsük, kajwuk yüüjna, atatrüjawüjna, waujua sasü asalüjama a atükanach sasü Gütrach a Mawül –asnaja kük wadüürnak sasü ajanawütrka yamkaankanka sasü yüshnaukü 1960. Sasü apashka a asjütsümtülchachka sasü agülna wawük akshla bakü wüjka gütskam chüyü a autakawütr a kaday a yagüüjüjürrükan, ganalaw gütskam chüyü a asalawütr küchadüpütkan sasü küsankala agamanükan wakayümalak yawü asnajükünach sasü Gütü a Amünach. Watawülalaw sasü yamkaank a asjütsükünawütr aujü jüwün sasü ajüyügawütr a yüjücha a ajwaykan, wakawak apashkak agüinakünak anjülchachka a aukünapkala wakashlawülatr yajanjükünü sasü agülna a augütawütr kalchüjnapün anjüükünach atskünawütr a kawujshla, gütü yanakütüwütr kününkala a anjülchachkan tsük yamnüwa sasü akautsatawütrka sasü yamtsükawütr a apgayauchakan. Wakayümalak anasnaksach apashkak a atachümküna chüshüjnaka «yajach» yamkaankan tsüka Aljamnüwa, tsük 1991, künüchü wamkünanal sasü abagütalü, wanatskünak sasü atachgütü wajünjakünük sasü atüküshlawütr sasü atachatatral a anjülchachkan yatskünsüwün chüyü a jüwün a chaunüka 30% yüüjna sasü kaday a yamkaank, akshlach yamnüwa a atrachütr, ajalajalatrwawka yashpütkü atskünach. Sasü Argentina wamügünak sasü chüyach a atük yanatskünü sasü ajüshlawütr a anjülchach a yamkaankan”
>
> Dora Barrancos (2012)

Sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw sasü üpatrna

Sasü ajwalcha tsük awajchachawütr yüüjna sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw wakatranümkünak achamünanajna, ankalajna tsük asnaja wasalak sasü üpatrna tsük anaayü yamnüwaka apashkak a küsankala. Wasüwük asjütsükünach wakaugüwükünak sasü agayüjücha a ankalabatr, yamnüwaka a akamgüjach tsük achünjüchawütr wakachük yashgüküwün ajanawütr sasü künawawkan tsük sasü aukünapkala. Abajayna a apkala a yatsükan tsük agüinükünakan, sasü aukaunü wakankalak kajwuk yüshnaukü yübajayna atükka, sasü Atsülsa a Asjachüjüchü, sasü asnaja “Bakü chüyü atüla” naaya sasü Atachapkala a Künükan sasü Ajchükütsürma a Gütü a Atachgütükan, Gütala tsük Ajmayabakan wakawük ükün anautsatüküna wasa.

Aljawütr a kaya tsük apashkawaw sasü atachgütüjna

Sasü Micaela a Atachgütü Augücha 27.499 wamshalak sasü agüüjünawütr a akülchakan aljawüjna tsük ajüyügawütr aljawütr a anünsa yüüjna kajwuk küna wakashlmülükünak sasü kününkala a kawujkakan, sasü Anütsga a Achamünakan, Amtachgütükan tsük Amaktünawawkan Künüjnaka, kajwuk jüyümkan tsük asjütsümtülcha. Wawük anatskünach katüküaujamawaw sasü Künü a Ajüchakshlajajway sasü bayakü yaküka sasü wüjkünaka Amünach yawütr yatsgüksajüwütr tsük yajüshlükünü küsankalaka a jatkü kaasna sasü ajüyügawütr aljawütr a anügatska. Yagap, wawük chüyü a jatküwünka ankalawawütr achwanükan yauklükshlüwütr tsük yajanü sasü achamünana, amünpasnawütr tsük aukünapkalaka Amünach yüüjna chüyü a aljawütr a kaya tsük apashkawaw, tsük küsükal sasü aljawütr gujmna wawü chüyü a anjülchach a ayüjügüshakan kajwuk Amünach a yamkünü. Sasü Yamkaank a Aljüjürrü, Aljawütr tsük Apashkawaw Künüjnaka wawük sasü agamanawawka atawülawütrka sasü Micaela a Atachgütü.

Sasü Atachgütüka Angüwawütr a Agülnakan a Kawujshlakan (ESI) wamshalak sasü gütü yatsgükünüwütr angüwawütr a agülnakan a kawujshlakan sasü amshalawütr a angüwakan a kawujkakan, ajnamküna a amünachkan tsük autaknach kajwuk atük a jürrü. Sasü augütawü washlawülük chüyü a kaya a kawujshlakan watragak sasü achmülaka amshlanach tsük atranüpkala atrawajna katr a kükü apkalaka: aksajü sasü yatsül tsük jatkümünü; yamütsü sasü agatskakan; autsgaka gütü; anümska sasü apashkawaw tsük atskünawütrka sasü aljawütr a kaya.

Wasa wakatachaugüchak sasü watün asüwachka Aljawütr a Aklüjükünü, Pashtraywaw a Katükükan, tsük anaayü gütskam sasü Atachgütüka Aljawütr a Atrawawaw Yamnüwaka Akautsatawütr a Aukünapkala tsük kücha tsüpü.

Sasü apashkawaw a kaya

Wee gütskam winajalajalak yajüchü chüyü a aljawütr a kaya tsük winajükük yüüjna sasü chüyü a apüjajna a atrawka kaasnatütkawütr yakshlüwütr sasü gütalmünü tsük yawachükünü sasü alküjamna a künawawkan atrawajna sasü günkatüküwaw tsük asjütsümtülcha amshalach atrawajna sasü apashka agülna-kawujwünkan yaina sasü küna, yagap winatsgüjamnak sasü amünawütrka chüyü a kaya a tsükakan tsük amkawujshlakan: sasü apashkawaw a kaya.

Tsüka a atachajwalchüküna wakawük achwanükan sasü würraka yatülümkünü, yachamünü tsük yamwachü aukünamküna a kawujkakan. Sasü Amünach waukaunük a akülchach, yainajna sasü amwüya a yainakünükan atskünach tsük sasü augütawüütr a amnüwakan, yanaklüjükünü küsankalaka a apsüpakan tsük ayüjügüsakan sasü achwanawaw, ajüyügawütr, günkatüküwaw tsük sasü atülülkawütr a küchüshükan tsük atsüktsawükan wakagüsak Ajanüwukach (MMGyD, 2020)[13].

Küsa tsük yüüjna mPukna winakshlak sasü gütalmünü gan wawük chüyü a yüjücha a chajnü. Kantül winaukaunük amügünach atrawajna yüka winashkayawük, gujmna winawü naaya bakü ashümtak sasü yamnüwa. Wasak Donna Haraway: “Sasü agayü yüüjna chüküwatr atrachach gütskam anüjüchakan a ajwalchakan küyümka wakawük agayü yüüjna küsa yakshlü (Haraway, 1991).

Tsük katünwawük mükna winankalak yats’aw yatsaknüwütr sasü apkala a ajwaykan tsük abautakjak yatsaujnauklüwütr sasü günkatüküwaw, atashpütkawütr, atülülkawütr tsük ajüyügawütr sasü wakaukaunük atawülükshlach apsüpkan Ajanüwükach.

Wawük achwanükan yatskünü yüüjna mükna winakshlak sasü küyüm, bayakükan, yajüshlükünü amküna küsüna, tsük küsankalajna ayüjügüsakan, sasü apashkawaw a kaya.

Blas Radi (2019) künüchü yajüchü sasü ajanüwukach a aktsümtashümtakan (aujtüchükünajan sasü kúsankalaka atükanawütrka aktsümta yüüjna sasü yamkaankasnaja) wasjük sasü ashlawúlaka yatükanü aktsümta “yüüjna”, wawük yasü, yatawülü yachünjüchü sasü ajanüwukach a küna, aktsümtajnaka a ajajtrawawükan tsük amchüshach, sasü aktsümta a amshalach küchagüüjü: “Sasü atsga sasü ajücha anjülchajna sasü ajanüwukach a küna wawük chüyü a atskünsak sasü ajanüwukach a ashümtüja”.

Yatskünü sasü apashkawaw a kaya wawük yaukújnamü chüyü a apshla a atsüktsawütr ashkanatr wachachan tsüpü ajajtra tsük wauklün günamsamülnatr sasü ajajtrawawütrka chüpü, kümacha küna.

---

[13] Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación, Plan Nacional de Acción contra las Violencias por Motivos de Género 2020-2022. Págs. 37-38.

Sasü ajanüwukach a küna wakautsatük atsüktsawükan, chüyü a yatran a künawawkan kücha atkaanükünach.

Sasü agüwa a atükanawütr ashkayna sasü yatran a amünach a ajanüwukach atükna küsüna wawük yakan wünma tsük yakünshü, atrajükan, sasü agüwa ashgükach tsük atükach sasü asjütsükünawütr a künawawkan, yaina sasü asüwach kaasnajna, “La Gesta del Nombre Propio” (Anatranümkünütün Lohana Berkins tsük Josefina Fernandez; Ediciones Madres de Plaza de Mayo; 2006) tsük “Cumbia, copeteo y lagrimas” (Lohana Berkins; Ediciones Madres de Plaza de Mayo; 2007).

Anjülchachnaka, sasü anamjüchawütr achamünach sasü jürramnüwakanka La Matanza (aljatükka Buenos Aires) sasü yüshnaukü 2012 atrawajnaka INDEC tsük kata INADI wakanakütük, yaina anaayü ashpütkach, taayü kücha sasü ayaijnaka ajanüwukach a amsamülnawütr wakayümalak atskünach wüjchüyütr sasü jüwünkan a angüwakan chüyachkan, wüjka sasü 20% wabayak sasü jüwünkan a p’üchachkan, ajamakan sasü 7% waugünak yayümalü ankalach chüyü a jüwunkan a agüüjütrkan a küchaujü tsük chüyü a 2% wasalak yayümalü amkawujshlach ashümtüja a chüachüshümtüjakan.

Yagap watatrüjak ajamaka 20% gan wachamünak atranamküna a ajnamakan, yaajna sasü patakajnakan augülak wapkalak küsankala a günümshalach. Anaayü akalk, sasü 80% sasü ajanüwukach a künü gan wayümalütsgak sasü jatkümünü a ampülcha tsük, gütskam ashpütküka kajwuk wasa anümküna, sasü ajajtra a amkashnükünakan wawük 35 yüshnaukü, künüchü sasü ayaijna a künükan wamügünük yaina sasü 71 tsük sasü 79 ajajtra a yüshnaukü.

Wawük akshlatr, yaukün, sasü ajanüwukach a yatran wakshlan tsük wakshlak atkaanükünach künüpün a gütü a chüyach (gütskam sasü jatkümünü, sasü angüwawütr, sasü apkala, sasü ajway) yübajayka yatsükan a ajajtrakan, mükna tsümnawkan gujmn wakajajtrawü amshalatawüla a anapajükatr yamünüwütr.

Sasü atraja sasü aljawütr a kaya tsük sasü apashkawaw gütskam kaya a ayüjügüsakan sasü aukünamküna a kawujkakan. Akülchawütrka Amüna

Sasü atsgawawütr sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw chüyü a atülümkünaka jürrü wanjütsaknük yachüyachü chüyü a küsankala yajükü sasü ajnamküna tsük sasü aukünamküna a kawujkakan yüüjna akshlaka sasü katüküwaw jatküwünwawka tsük gütü kajwuk küna. Wawük chüyü a küsankala yaugüwü sasü amwayaka Amüna sasü kaday a yamkaank tsük Ajanüwukach tsük sasü atükanawütrka chüyü a künawaw kücha amaktüna tsük ajüshlükünatr, waukaunatr yamnüwa yüüjna sasü achmüla kajwuk ajajtra a atranümküna aukütsajanna.

Sasü República Argentina wayümalak chüyü a abajay a yatsawütr yüjüchajnaka atskünawütrka kaday a yamkaank a gütü tsük ajanüwukach tsük sasü aumshkütraka sasü aljawütr a amshalawüwaw atükna. Sasü amtachgütawütr anakütach sasü kamnü yüshnaukü, kaya sasü atawüla asjachüjüchajnaka anümüwatrka aukünamküna a kawujkakan anjülchajnaka Anütsga a Achamünatrkan kajwuk jüwünkanpün, wamügünan sasü Amüna a argentinokan chüyü a gama a atawülawütr chüpükan yamnüwa atrawach sasü aljawütr a yüjücha tsük apashkawaw.

Sasü 10 diciembreka 2019, sasü atükanawütrka chüyach a Yamkaank a Aljüjürrü, Aljawütr tsük Apashkawawka sasü atsüktsawütrka sasü Republica Argetina wanjütsaknak sasü atsküchana a aukünapkalaka yasjütsümtülchü sasü aljawütr a aukünamküna. Sasü kajnaajna atükanawütrka Aljajwayka Ayüjügüsükanawütrka sasü Aljawütr a Aukünamküna wamkawujshlak chüyü a shüdül waukükshlak sasü ayükajpü yüüjna sasü ajanawütr a kawujshlakan tsük sasü amwujkawütr chüyü a amshalawüwaw a kalchü, wüjka tsük ayüjügüsakan sasü gütü a alüpkala kajwuk küna.

Yatsgawü sasü aljawütr a atatrüjawütr tsük apashkawaw sasü jürrü wanjütsaknak tsüpü kücha sasü atükawütr chüyü a amshalawütr a agüüjünach, gütskam wawük chüyü a aljüjürrü. Sasü aukünamküna a kawujkakan wakajalajalak yawü akayanach, wawük yasü, aukaunach chüyü a amshalach a yamnüwa jürrüka, naaya kawujshlakan, ajwalchachka küsankala a ayüjügüsakan, sasü bayaküka yajanü sasü “ADN” sasü amshalawütr tsük yanügütalü kajwuk sasü ajüshlükünawütr a amünükan gujmna wakachamünü chüyü a aljawütr a kaya tsük apashkawaw.

Sasü gütala a ajanawütr a künawawkan tsük amawülawükan yüüjna chüachü katüküwaw a achakautsatüwütr tsük amaktünawaw washlak ajamaka atrawach sasü Amüna a agüüjünawaw yatsgawü amawülawüka a asjütsükünakan sasü aljawütr a kaya tsük apashkawaw. Wasa wasakük yaujütatrükü sasü ajnamküna chüyü a kaya a ayüjügüsakanka wasa kaya, wawük yasü, yatsgawü sasü atülüküka aukünamkünawaukach a kawujkakan tsük ajüshlükünawüwaukach a amünakan sasü

awachükünaka amjascha wakayümalak sasü atskünsa yaküchatülüwütr sasü kütrüjülaka günkatüküwaw yaina aljawütr.

Kajwuk wasa üpatrka ayüjügüsakanwaw tsük yüujna sasü ajanawütr a amawülawükanka Amüna wakam winashlak akatütsach, tsük kük sasü yamkaankasnaja tsük sasü apashkawaw wakashümtak yanamtsakü tsük yautsgüjamnü sasü atatrüjawütr a kawujkakan, wawük anasnaksa wakaumshkütrük katüküwawjna tsük gütüjna yüüjna chüyü a jüwünkan a wüjka, yatükanüwütr sasü Argentina winagütsatskük, küsa yüka kajwuk küna gujmna winayümalü sasü yükatükü jatküwün tsük sasü yükatükü gütü.

Ajücha a Bayakan

Winakatütsak chüyü a güshchü katük wüjka yatsü sasü atrajü a ajükawütr wakashkayak sasü aljawütr a atachajwalchüküna tsük ajwalchüküna a chüyachkan. Sasü yübajay wasa ak winashlüwülawük yawajchachü küsankalaka a yatrankan tsük yakü sasü yawütr achwanükan yajalüjalüwütr yatawülü astatna ükün "gütala" ashümtüjach a künawawkan tsük amawülawükan wakanaungüwüküsüna chüyü a küsankala yakshlüwütr sasü küyüm tsük kük, yaajna tsüpú kürr, wamwüjkak gütskam sasü wüjchüyütr ajalajalatr.

Yagünshümtüjü, yagününkalü amshalach tsül yashlüwülü küsankala a atskücnanatrka yautrankünüküsüna tsük yalküjamnüküsüna wanjütsaknak chüyü a achamünana wüjka wawük ajalajalatr winanakashnalaw yankalüküsüna achümjücha. Wasa kashaw wayümalak gütskam bayakanwaw yamkalashgü sasü achümjüchak tsük yaulülü kajwuk küna chüyü a ankashnawütrka kaaya a küsankala yakshlüwütr sasü küyüm, anaayü kaasnatütkwütr, gütskam winasak sasü abajayka atachatatra, chüyü wakanakashnak yütsaujna yakshlü sasü amkautsatak apashka tsüpü yasuwün wakaujgük günkatüküwaw tsük atashpütkawütr wakaikalashkük chüyü tsük wakatkaanükünak anaayü tsük sasü wüjchüyütr küsankalaka yaumshkütrü yüüjna chüyü a atük kücha amaktüna wawük yatawülüpün agayüjüchajna.

Sasü anajücha wasa atachatatra wawük, yüüjna kajwuk, chüyü a alülawütr yajüshlüwütr: küsükal sasü Amüna wayümalak sasü akülchawütrka yanügütalü sasü kajwuk gütü a achamünana katük sasü gütala a ajanawütr winachwanak yajajtrüwütr chüyü a Argentina kücha katükütrkan wachwanak sasü amwüya kajwuk küna.

Aküpachautatra

Asociación de Mujeres Jueces de Argentina (2006). Manual del Taller "Derechos de la mujer, hacia un cambio de paradigma", Buenos Aires.

Barrancos, Dora (2004). Sexto Desayuno: Identidad e Identidades. Buenos Aires, Instituto Hannah Arendt.

Barrancos, Dora (2012). "Reflexiones sobre la saga de los derechos políticos femeninos", en: Estudios Sociales, revista universitaria semestral, año XXII, Nº 43, Santa Fe, Argentina, Universidad Nacional del Litoral, segundo semestre.

Beauvoir, Simone de (2011). El segundo sexo. Buenos Aires, Editorial Debolsillo.

Berkins, Lohana (2003). "Un itinerario político del travestismo". En Diana Maffía (compiladora). Sexualidades migrantes. Género y transgé- nero. Buenos Aires: Scarlett Press.

Bellucci, Mabel (1992). "De los estudios de la mujer a los estudios de género. Han recorrido un largo camino…", en Fernández A. (Comp.), Las mujeres en la imaginación colectiva, Barcelona, Paidós.

Berkins, Lohana - Fernández, Josefina (coords.) (2005). La gesta del nombre propio. Informe sobre la situación de la comunidad travesti en la Argentina. Buenos Aires, Ed. Madres de Plaza de Mayo.

Berkins, Lohana (comp.) (2007). Cumbia, copeteo y lágrimas. Informe nacional sobre la situación de las travestis, transexuales y transgéneros. Buenos Aires, ALITT.

Bistagnino, Paula (12/01/2018) Camila Sosa Villada: "Ser trans ya es de por sí una forma de militancia". Agencia Presentes.

Bosch, Esperanza - Ferrer, Victoria A. y Gili, Margarita (1999). Historia de la misoginia. Barcelona, Anthropos.

Butler, Judith (2006). Deshacer el género. Buenos Aires, Paidós.

Butler, Judith (2018). El género en disputa. Buenos Aires, Paidós.

Cabral, Mauro (2009). "Interdicciones. Escrituras de la intersexualidad en castellano". Disponible en: http://www.mulabilatino.org/Interdicciones2.pdf

Cabral, Mauro - Maffía, Diana (2009). "Los sexos ¿son o se hacen?" en Maffía, Diana (comp.). Sexualidades migrantes. Género y transgénero. Buenos Aires: Librería de las mujeres. Disponible en: https://programaddssrr.files.wordpress.com/2013/05/los-sexos-son-o-se-hacen.pdf

Clarke, Cheryl (1988). "El lesbianismo: un acto de resistencia", en Moraga y Castillo (ed.). Esta puente, mi espalda. Voces de mujeres tercermundistas en los Estados Unidos. San Francisco:ISM Press.

Principios de Yogyakarta (2007). Principios sobre la aplicación de la legislación internacional de derechos humanos en relación con la orientación sexual y la identidad de género. Disponible en: http://yogyakartaprinciples.org/principles-sp/about/

De Pizan, Christine (2001). La ciudad de las damas. Madrid, Ediciones Siruela.

Dirección General de Cultura y Educación. Curso Equidad de Género y Escuelas Democratizadoras. Gobierno de la provincia de Buenos Aires.

Fabbri, Luciano (2013). Primera parte: Opresión de Género y Hegemonía Patriarcal "Apuntes sobre el feminismo y construcción de poder popular". Argentina, Puño y Letra Editorialismo de Base. Disponible en: https://nucleodegenerounr.files.wordpress.com/2013/03/luciano-fabbri-apuntes-sobre-feminismos-y-construccic3b3n-de-poder-popular.pdf

Faur, Eleonor (2008). Desafíos para la igualdad de género en la Argentina. Buenos Aires, Programa Naciones Unidas para el Desarrollo - PNUD.

Federman, Natalia [et.al.] (2014) Construyendo instituciones sensibles al género: fuerzas policiales y de seguridad. Ciudad Autónoma de Buenos Aires, Ministerio de Seguridad de la Nación.

Fraser, Nancy (2011). Dilemas de Justicia en el Siglo XXI. Género y globalización. Palma de Mallorca, Universitat de les Illes Balears.

Haraway, Donna (1991). Ciencia, cyborgs y mujeres. La reinvención de la naturaleza. Madrid, Cátedra, Universitat de Valencia e Instituto de la Mujer.

ILANUD (2002). Programa Regional de Capacitación contra la Violencia Doméstica. Violencia de género, derechos humanos e intervención policial. San José, Costa Rica. Oficina del Alto Comisionado de Derechos Humanos para las Naciones Unidas 2002.

INDEC, INADI (2012). "Primera Encuesta sobre Población Trans 2012: Travestis, Transexuales, Transgénero y Hombres Trans. Informe Técnico de la Prueba Piloto", Municipio de la Matanza. Septiembre 2012.

INDEC (2020). Dossier estadístico en conmemoración del 109° Día Internacional de la Mujer.

Instituto Nacional de las Mujeres (2019). Primeros pasos. Inclusión del enfoque de género en educación inicial. Ministerio de Desarrollo Social. Uruguay.

Jelin, Elizabeth (2010). Pan y afectos. La transformación de las familias. Versión revisada y aumentada. Buenos Aires, Fondo de Cultura Económica.

Kimmel, Michael (1997). “Homofobia, temor, vergüenza y silencio en la identidad masculina” en Valdes y Olavarria (Comp), Masculinidades. Poder y Crisis, ISIS Internacional, Edición de Mujeres N 24, FLACSO-Chile.

Lucio, Mayra (03/05/2018). “Diana Sacayán, una vida enfrentando al odio”. Que viva la matria.

Máscolo, Tomás (05/02/2018). “Yo soy Lohana Berkins, travesti”: a dos años de la muerte de una mariposa. La Izquierda Diario.

Millet, Kate (1970). Política sexual. España, Ediciones Cátedra.

Ministerio de Economía (2020a). Las brechas de género en la Argentina Estado de situación y desafíos. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/las_brechas_de_genero_en_la_argentina_0.pdf

Ministerio de Economía (2020b). Los cuidados, un sector económico estratégico. Medición del aporte del Trabajo doméstico y de cuidados no remunerado al Producto Interno Bruto. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/los_cuidados_-_un_sector_economico_estrategico_0.pdf

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación (2020). Plan Nacional de Acción contra las Violencias por Motivos de Género 2020-2022. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/generos/plan_nacional_de_accion_contra_las_violencias_por_motivos_de_genero

Ministerio del Interior (2020). Observatorio Político Electoral. Participación política de las mujeres. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/interior/observatorioelectoral/analisis/mujeres

Ngozi Adichie, Chimamanda (2014). Todos deberíamos ser feministas. Barcelona, Literatura Random House.

ONU (1995). Informe de la Cuarta Conferencia Mundial sobre la Mujer. Disponible en: https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/bpa_s_final_web.pdf?la=es&vs=755

Pecoraro, Gustavo; Ferraro, Maximiliano (2016). Acá estamos: Carlos Jáuregui, sexualidad y política en la Argentina. Buenos Aires, Legislatura de la Ciudad Autónoma de Buenos Aires.

Preciado, Paul (2019). Un departamento en Urano. España, editorial Anagrama.

Radi, Blas (2019). “Políticas del conocimiento: hacia una epistemología trans*”. En López, Mariano: Los mil pequeños sexos. Intervenciones críticas sobre políticas de género y sexualidades. Sáenz Peña (Argentina): EDUNTREF.

Revista Nuestra Causa, Nº 2, 10 de junio de 1919, págs. 28-30; en Edit Rosalía Gallo, Nuestra Causa, Revista mensual feminista 1919-1921, Buenos Aires, Instituto de Investigaciones Históricas Cruz del Sur, 2004.

Luna, Hugo (01/06/2016) Susy Shock: “Hay toda una generación que está poniendo su propia voz”. Riberas. Disponible en: https://riberas.uner.edu.ar/susy-shock-hay-toda-una-generacion-que-esta-poniendo-su-propia-voz/

Rubin, Gayle (1975). “The traffic in women: notes on the political economy of sex” en: Rayna R. Reiter (ed.). Toward an anthropology of women. Nueva York: Monthly Review Press.

Scott, Joan (2002). El género: una categoría útil para el análisis. *Op. Cit*. Revista Del Centro De Investigaciones Históricas, (14), 9-45. Disponible en: https://revistas.upr.edu/index.php/opcit/article/view/16994

Solnit, Rebecca (2015). Los hombres me explican cosas. España, Editorial Capitán Swing.

Subsecretaría de Género y Diversidad Sexual de la provincia de Buenos Aires (2019). Perspectiva de género y diversidad sexual en educación y derechos humanos. La Plata. Secretaría de Derechos Humanos de la provincia de Buenos Aires.

Susy Shock (2011). “Yo, monstruo mío”. Poemario Trans Pirado. Buenos Aires, Ediciones Nuevos Tiempos.

TÉLAM (19/08/2020). El orgullo por la diversidad sexual como respuesta política, uno de los legados de Carlos Jáuregui.

Wollstonecraft, Mary (2005). Vindicación de los derechos de la mujer. España, Editorial ISTMO.

Woolf, Virginia (2019). Un cuarto propio. Buenos Aires, Editorial Booket.

Traducción realizada por el Centro Universitario de Idiomas de la FAUBA.

Akatüjüchawütr achamünach sasü Yainawajway a Kawujnakan Yajüchaka sasü FAUBAjna.

XYZ

Edit. mingeneros

COLECCIÓN XYZ

editorial@mingeneros.gob.ar

Direcciones

Balcarce 186, 6° piso,
C1064AAD

Av. Paseo Colón 275, 5º piso
(mesa de entrada),
C1063ACC

Entre Ríos 181, 9° piso,
C1079ABB.

Cochabamba 54,
C1064ACA.

Teléfono

+54 943429010 / 7079
(Recepción Paseo Colón)

MinGenerosAR

primero la gente

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad
Argentina

ISBN 978-987-47999-2-0